

Marjo Hänninen

**Nuorten kuuleminen ja osallistaminen kirjastopalvelujen
kehittämiseen Vantaan kaupunginkirjastossa**

Opinnäytetyö
Kevät 2013
Kulttuurialan yksikkö
Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Kulttuurialan yksikkö

Koulutusohjelma: Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto:

Tekijä: Marjo Hänninen

Työn nimi: Nuorten kuuleminen ja osallistaminen kirjastopalvelujen kehittämiseen Vantaan kaupunginkirjastossa

Ohjaaja: Sari Mäkinen-Laitila

Vuosi: 2013

Sivumäärä: 57

Liitteiden lukumäärä: 1

Opinnäytetyön tavoitteena oli sekä kartoittaa että toteuttaa lainsäädännön velvoittamaa nuorten kuulemista heitä koskevissa asioissa sekä tutkia nuorten mielipiteitä Vantaan kaupunginkirjaston toiminnasta ja toimipisteistä. Samalla opinnäytetyö toimi kehittämishankkeena nuorten osallistamiseksi kirjastopalvelujen kehittämiseen vertaisohjaajatoiminnan kautta kartoittaen myös nuorten osallisuuteen tähtäviä ohjeistuksia ja toimintamalleja.

Nuorten osallistamiseen tähtäävän vertaisohjaajatoiminnan soveltuvuutta kirjaston nuortenpalvelujen kehittämiseen pilotoitiin Vantaan Koivukylän kirjastossa syyskuusta 2012 alkaen. Opinnäytetyössä tarkastellaan vertaisohjaajatoiminnan periaatteita ja tämän kehittämishankkeen käytännön toteutusta sekä sen tuomia etuja sekä nuorille itselleen, kirjaston henkilökunnalle että muille asiakkaille.

Nuorten kuuleminen toteutettiin lomakekyselynä koulujen kautta marraskuussa 2012. Kyselyn otantaryhmänä toimivat yhdeksäsluokkalaiset nuoret jokaiselta kaupungin suuralueelta. Kyselyyn vastasi 487 oppilasta, joka vastaa 21,4 % Vantaan yhdeksäsluokkalaisista.

Tutkimus osoittaa, että nuorten tietämys nykykirjaston palveluista on aika rajoittunut, mikä vahvistaa kirjaston markkinoinnin ja viestinnän kehittämisen tarpeellisuutta. Toisaalta tutkimus antaa suuntaviivoja siihen, että kirjastojen nuortenpalveluja tulisi kehittää asiakaslähtöisesti toiminnalliseksi kokonaisuudeksi.

Avainsanat: nuoret, kirjastot, osallisuus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Thesis abstract

Faculty: School of Culture and Design
Degree programme: Library and Information Services

Author/s: Marjo Hänninen

Title of thesis: Youth consultation and participation in the development of library services in Vantaa City Library

Supervisor(s): Sari Mäkinen-Laitila

Year: 2013

Number of pages: 57

Number of appendices: 1

The aim of this thesis was to survey and carry out legal obligations to consult young people in matters affecting them, as well as to explore young people's views on Vantaa City Library activities and its offices. The thesis also functioned as a development project for young people to participate as volunteers in the development of library services and studied relevant guidelines and practices for this.

Young people's participation in the development of library services was tested in Koivukylä library from September 2012 onwards. The thesis examines the principles and implementation of voluntary youth, as well as its benefits to young people themselves, the library staff and other patrons.

Youth consultation was carried out through a questionnaire completed by the schools in November 2012. The survey sample group was ninth-graders from each major part of Vantaa. The questionnaire was answered by 487 students, which corresponds to 21,4 % of the ninth-graders.

The results showed that young people's knowledge of current library services is poor. The marketing and communications of the library need to be developed.

Keywords: youth, library, participation

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuvio- ja taulukkoluetelo.....	5
1 JOHDANTO.....	6
2 LAINSÄÄDÄNTÖÄ.....	7
2.1 Nuorisolaki.....	7
2.2 Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma.....	9
3 NUORTEN OSALLISUUS.....	11
3.1 Osallisuuden määrittely.....	11
3.2 Vantaan kaupungin osallisuusmalli.....	13
3.3 Nuorten osallisuusselvitys Vantaalla.....	13
3.4 Lasten ja nuorten Vantaa -toimintaohjelma vuosille 2010–2012.....	16
3.5 Osallisuus kirjastopalveluissa.....	17
4 VERTAISOHJAAJATOIMINTA.....	19
4.1 Mitä vertaisohjaajatoiminta on?.....	19
4.2 Vertaisohjaajatoiminta Suomessa.....	20
4.3 Vertaisohjaajatoiminta Vantaalla.....	20
4.4 Vertaisohjaajatoiminta kirjastossa.....	21
4.5 Käytännön kokemuksia vertaisohjaajatyöstä.....	25
5 NUORTEN KUULEMINEN VANTAAN KIRJASTOPALVELUISSA.....	31
5.1 Kvantitatiivinen tutkimus.....	31
5.2 Kysely nuorille kirjastopalvelujen kehittämisestä.....	32
5.3 Kyselyn tuloksia ja johtopäätöksiä.....	34
5.3.1 Nuoret kirjaston palvelujen käyttäjinä.....	36
5.3.2 Nuorten kokemuksia kirjastosta.....	44
6 POHDINTAA.....	52
LÄHTEET.....	55
LIITTEET.....	57

Kuvio- ja taulukkoluetelo

KUVIO 1. Mikä on parasta asuinalueellasi? (Nuorten osallisuusselvitys 2009.) ...	14
KUVIO 2. Mistä haluaisit kertoa mielipiteesi vapaa-ajalla? (Nuorten osallisuusselvitys 2009.)	15
KUVIO 3. Nuorten vertaisohjaajatoiminnan hyödyt (Youth Volunteers at Your Library 2006).....	23
KUVIO 4. Kirjastossa käyntien tiheys/sukupuoli tutkimusjoukon nuorten keskuudessa.	35
KUVIO 5. Kirjaston nykykäyttö tutkimusjoukon nuorten keskuudessa.	36
KUVIO 6 Kirjaston nykykäyttö/sukupuoli tutkimusjoukon nuorten keskuudessa. ...	37
KUVIO 7. Kiinnostuksen kohteet kirjastossa tutkimusjoukon nuorten keskuudessa.	38
KUVIO 8. Kiinnostuksen kohteet kirjastossa/sukupuoli tutkimusjoukon nuorten keskuudessa.	39
KUVIO 9. Kiinnostuksen kohteet kirjastossa/käyntitiheys tutkimusjoukon nuorten keskuudessa.	41
KUVIO 10. Kiinnostuksen kohteet kirjaston toiminnallisessa käytössä tutkimusjoukon nuorten keskuudessa.	42
KUVIO 11. Kirjaston käyttökokemukset/alue/sukupuoli nuorten keskuudessa.	44
KUVIO 12. Vertaisohjaajatoiminnan kannatus/alue tutkimusjoukon nuorten keskuudessa.	49
KUVIO 13. Vertaisohjaajatoiminnan kannatus/kirjaston käyttö tutkimusjoukon nuorten keskuudessa.	50

1 JOHDANTO

Nuorten kirjastonkäyttö on usein tunteita herättävä aihe. Yhä edelleen nuorten omat osastot kirjastoissa ovat harvinaisia ja nuoret ovat tavallaan väliinputoajia kirjastopalveluissa. Nuorille saatetaan järjestää kirjastoissa tapahtumia ja teemapäiviä, mutta ne tehdään liian usein kirjaston lähtökohdista, käyttäjiä kuulematta.

Nuorten hyväksyminen tasavertaisina asiakkaina, kirjaston käyttäjinä ja jopa suunnannäyttäjinä, takaa meille asiakaskunnan myös tulevaisuudessa. Meillä on myös lainsäädännöllinen velvoite kuulla nuoria heitä koskevissa asioissa.

Opinnäytetyössäni perehdyn niihin rakenteellisiin velvoitteisiin, joita kirjastoissa nuoria kohtaan on ja tutkin 9 -luokkalaisten nuorten kirjaston käyttöä sekä mielipiteitä kirjastopalveluista ja niiden kehittämisestä.

Pelkkä nuorten kuuleminen ei kuitenkaan vielä takaa sitä, että nuoret kokisivat kirjaston palvelut itselleen läheiseksi tai mielekkääksi. Tahdoin antaa nuorille myös konkreettisen mahdollisuuden vaikuttaa, tehdä kirjastosta ja sen palveluista omannäköisensä sekä tuntea, että heitä oikeasti kuullaan ja heidän mielipiteitään kunnioitetaan. Tämän vuoksi tartuin mahdollisuuteen soveltaa nuorisopalvelujen mallin mukaista vertaisohjaajatoimintaa kirjastotyöhön.

Nuorilta nuorille -toiminta kirjastossa on osoittautunut hyväksi malliksi kirjaston nuortenpalvelujen kehittämisessä. Tutkimuksessa esille tulleita ideoita voidaan nyt toteuttaa nuorten omin voimin ja aikaansaada todellinen kaikkien kirjasto.

Vertaisohjaajatoiminnasta ei ole hyötyä vain nuorille itselleen. Nuorten kanssa työskentely on saanut henkilökunnan tarkastelemaan asioita uudella tavalla ja nuorten näkyvä ja hyväksyty osallistuminen on vaikuttanut myös aikuisasiakkaiden asenteisiin nuoria kohtaan.

2 LAINSÄÄDÄNTÖÄ

2.1 Nuorisolaki

Yhdistyneiden kansakuntien Lasten oikeuksien yleissopimuksen 12. artiklassa sopimusvaltiot takaavat lapselle oikeuden tulla kuulluksi ja ilmaista omat näkemyksensä itseään koskevissa asioissa (Yleissopimus lasten oikeuksista).

Suomen perustuslain 6§:ssä (L 11.6.1999/731), Yhdenvertaisuus, mainitaan, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Uusi, ensimmäinen nuorisolaki tuli voimaan 1.3.2006 (Saarela 2009, 11). Aiemmat lait olivat olleet nuorisotyölakeja. Nimenmuutoksen syynä on se, että uudessa laissa nuorisotyö ja nuorisopolitiikka on määritelty erikseen. Päätyön lain valmistelussa teki ryhmä, jossa oli edustajat Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssista sekä Nuorisotutkimusverkostosta, lisäksi työryhmään osallistui Kuntaliiton edustaja.

Nuorisolain (L 27.1.2006/72) 1§:n mukaan lain tarkoituksena on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja nuorten sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. Tämän tarkoituksen toteutumisen lähtökohtia ovat yhteisöllisyys, yhteisvastuu, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen.

Nuorisolaissa nuorilla tarkoitetaan alle 29 -vuotiaita. Eri toimijaryhmille on kuitenkin annettu vapaus määritellä ikärajan piiristä oma kohderyhmänsä. Koska voidaan ajatella, että yli 18 -vuotiaat nuoret vaikuttavat ensisijaisesti kuntalain 4. luvun, Kunnan asukkaiden osallistumisoikeus, mukaisten osallistumis- ja vaikuttamis-

mahdollisuuksien kautta, Vantaan kirjastojen määritelmässä, jota käytän määritelmänä myös tässä opinnäytetyössä, nuoret kohderyhmänä ovat 13 - 17 -vuotiaita.

Vuoden 2011 alusta tuli voimaan laki nuorisolain muuttamisesta (693/2010), jolla lisättiin nuorisolakiin monialaista yhteistyötä ja etsivää nuorisotyötä koskevat pykälät. Lain 7§ (L 27.1.2006/72) kolmannessa momentissa mainitaan, että ”Nuorisotyötä ja -politiikkaa toteutetaan moniammatillisena yhteistyönä paikallisten viranomaisten sekä yhteistyönä nuorten, nuorisoyhdistysten ja muiden nuorisotyötä tekevien järjestöjen kanssa.”

On huomioitavaa, että jopa lakiin on merkitty yhteinen vastuu nuorisotyön toteuttamisesta. Samalla se velvoittaa muita toimialoja, kuten kirjastotoimea, huomioimaan toiminnassaan nuorisotyön toteuttamisen ja nuorisolain käyttämisen yhtenä toimintaohjeenaan.

Lybeckin ja Walldénin (2011, 27) mielestä monialainen yhteistyö tarkoittaa eri toimialojen asiantuntijoiden yhteistyötä. Se tarkoittaa paitsi oman, myös toisen toimialan palvelujen ja oman toimivallan rajojen tuntemusta, uutta asennetta omaan työhön, rohkeutta ja avoimuutta katsoa asioita uudesta näkökulmasta sekä osapuolten keskinäistä luottamusta ja toisen ammattikunnan osaamisen kunnioittamista.

Meidän kirjastotyöntekijöidenkin on siis astuttava ulos omalta mukavuusalueeltamme, tunnustettava ja tunnistettava paitsi omat rajallisuutemme, myös voimavaramme ja osaamisemme sekä liittää ne yhteen toisten ammattiryhmien osaamisten ja voimavarojen kanssa luodaksemme nuorille paremman elinympäristön ja toteuttaaksemme nuorisolain velvoitteet.

Nuorten kuulemisesta ja osallistumisesta säädetään nuorisolain 8§:ssä (L 27.1.2006/72.): ”Nuorille on järjestettävä mahdollisuus osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Lisäksi nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa.”

Tämän lainkohdan valmistelun taustalla ovat Euroopan unionissa hyväksytyt tavoitteet nuorten osallistumisen lisäämisestä. 25.7.2001 annetun Eurooppalainen hallintotapa - valkoisen kirjan (Eurooppalainen hallintotapa 2001) mukaan Euroopan unionin päätöksentekoa muutetaan siten, että kansalaiset ja siis myös nuoret voivat olla mukana tekemässä heitä koskevia päätöksiä. Yhtenä tässä valkoisessa kirjassa mainituissa periaatteissa on osallistuminen, joka tarkoittaa, että nuoria kuullaan ja edistetään heidän osallistumistaan heitä itseään koskevaan päätöksentekoon ja yleisesti heidän yhteisöjensä elämään.

2.2 Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma

Nuorisolain (L 27.1.2006/72.) 4§:ssä säädetään nuorisopolitiikan kehittämisohjelmasta seuraava:

Valtioneuvosto hyväksyy joka neljäs vuosi nuorisopolitiikan kehittämisohjelman. Kehittämisohjelma sisältää valtakunnalliset nuorisopolitiikan tavoitteet ja suuntaviivat läänien ja kuntien nuorisopoliittiselle ohjelmatyölle. Kehittämisohjelmaa tarkistetaan tarvittaessa. Kehittämisohjelman valmistelee opetusministeriö yhteistyössä asianomaisten muiden ministeriöiden kanssa. Valmistelussa tulee kuulla nuorisotyön ja -politiikan keskeisiä tahoja.

Nykyinen, vuosien 2012–2015 lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma hyväksyttiin valtioneuvostossa 8.12.2011. Ohjelma toteuttaa omalta osaltaan hallitusohjelmaan kirjattuja tavoitteita köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentämiseksi ja sen kolme kärkitavoitetta ovat osallisuus, yhdenvertaisuus ja arjenhallinta. Erityisesti siinä painotetaan osallisuuden merkitystä.

Kehittämisohjelman (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012) osiossa ”Lasten ja nuorten kuulemisen sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien valtakunnallinen toteutus” mainitaan lasten ja nuorten kuulemisen sekä heidän osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiensa parantavien toimintamuotojen kehittäminen yhdessä lasten ja nuorten kanssa. Nuorten osallistumista yhteiskunnalliseen ja ympäristöpoliittiseen päätöksentekoon pyritään ohjelman mukaan lisäämään ja aktivoimaan.

Alueellisen ja paikallisen toiminnan suuntaviivoissa mainitaan lasten ja nuorten osallistumisen tapojen edistäminen arkisissa toimintaympäristöissä, varhaiskasvatuksessa sekä kouluissa ja oppilaitoksissa. Lasten ja nuorten mukanaoloa kunnallisten palvelujen arvioinnissa ja kehittämisessä sekä lapsivaikutusten arviointia päätöksenteossa lisätään.

Aikaisemmassa, vuosien 2007–2011 lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma 2007) oli Luovuuden Suomi -kappaleessa lasten ja nuorten kirjastopalveluille oma osionsa, jossa korostettiin kirjaston merkitystä lähi- ja peruspalveluna. Huomiota kiinnitettiin ennen kaikkea kirjallisuuteen ja lukemisen tukemiseen sekä aktiiviseen yhteistyöhön päiväkotien, koulujen, iltapäiväkerhojen ja muiden paikallisten toimijoiden kanssa.

Uusi lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelma on edeltäjänsä tiiviimpi. Kirjaston rooli tuskin on heikentynyt, vaikka ohjelmassa on mainintoja kirjastosta huomattavasti vähemmän. Kirjaston osuutta lasten ja nuorten elämässä on myös käsitelty ajanmukaisemmin. Kirjasto nähdään paikkana, jossa kansalaisjärjestöt ja muut yhteiskunnalliset liikkeet voivat esitellä toimintaansa ja joka takaa kaikille tasapuoliset mahdollisuudet niin lukutaidon kartuttamisessa kuin tietoyhteiskuntaan pääsyssä. Samoin kirjasto nähdään mukana verkostoitumassa nuorisotyön, koulujen ja oppilaitosten sekä järjestöjen ja seurakuntien nuorisotyön ja -toiminnan kanssa toteuttamassa paikallisesti kattavia harrastusmahdollisuuksia erilaisissa elämäntilanteissa oleville lapsille ja nuorille.

Suunta siihen, että kirjasto nähdään vartenotettavana nuorten kanssa toimijana, on oikea ja odotettu. Vaikka yhteistyötä varhaiskasvatuksen, kerhojen ja koulujen kanssa onkin tehty vuosia, on kirjaston tekemä nuorisotyö ja monialaisempi yhteistyö jäänyt tai jätetty liian usein mainintojen ulkopuolelle.

3 NUORTEN OSALLISUUS

3.1 Osallisuuden määritelmä

Osallisuudelle ei ole olemassa yhtä tyhjentävää määritelmää. Kiilakosken, Gretschelin ja Nivalan (2012, 14) mielestä on toisaalta hyvä, että käsite on löysästi rajattu, jolloin se on mahdollistanut monenlaisten innovaatioiden syntymisen ja edistämisen, toisaalta käsitteen löyhärajaisuus on saattanut aiheuttaa ns. näennäisosallisuutta, jossa lapsia ja nuoria kyllä kuullaan, mutta heidän mielipiteitään ei oikeasti oteta huomioon.

Kiilakoski ym. (2012, 15-16) määrittelevät osallisuutta muun muassa seuraavasti: Osallisuus on ilmiö, joka voi toteutua yksilön suhteessa moniin erilaisiin yhteisöihin, kuten perheeseen, luokkaan, kaveriporukkaan. Osallisuus on todellisen vastuun kantamista ja saamista oman, toisten ja koko yhteisön toimintakyvystä ja samalla sitoutumista yhteisten asioiden parantamiseen. Osallisuutena ei siis voida pitää tilannetta, jossa lapsia ja nuoria kyllä kuunnellaan, mutta heidän mielipiteilleen ei kuitenkaan anneta merkitystä yhteisön toiminnasta päätettäessä.

Osallisuudessa yksilöille, ryhmille ja kollektiiveille annetaan mahdollisuus toimia. Käytännössä tämä edellyttää hyvän tahdon lisäksi myös vallan jakamista. Osallisenä oleminen tarkoittaa muutakin kuin mukana olemista, se tarkoittaa mahdollisuutta muuttaa yhteisöä, johon kuuluu. Kyse ei luonnollisesti ole vain vallanjakamisesta, vaan siitä, että maailma on ja siitä tulee erinäköinen ja eri tavoin toimiva, kun lapset ja nuoret ovat toimijoina mukana. Osallisuuteen liittyy myös oikeus omaan identiteettiin ja arvokkuuteen osana perhettä, ryhmää, yhteisöä, yhteiskuntaa ja ekosysteemiä.

Kiilakosken ym. (2012, 22) mielestä nuoret tarvitsevat osallistumisen mahdollisuuksia kansalaisina ja kuntalaisina paitsi poliittisessa myös sosiaalisessa, kulttuurisessa ja taloudellisessa toiminnassa sekä palvelujen käyttäjänä. Kansalaisen osallistuminen yhteisönsä elämään on poliittisen vaikuttamisen lisäksi erilaista so-

siaalista ja kulttuurista yhteistoimintaa, jolla vaikutetaan ja luodaan mahdollisuuksia yhteiseen viihtymiseen, virkistymiseen ja harrastamiseen, kohennetaan elinympäristöä ja edistetään eri tavoin koettua hyvinvointia.

Kunnan päätöksenteko on monipolvista. Luottamushenkilöt johtavat kunnan toimintaa valtuuston, hallituksen ja lautakuntien kautta ja käytännön arkijohtaminen kuuluu viranhaltijoille, jolloin osallistaminen ja osallistuminen ei kunnissa ole aina helppoa (Andersson 2007, 161). Osallistaminen olisikin otettava yhdeksi strategiseksi painopisteeksi, se vaatii kuitenkin muuta kuin pelkkiä sanoja. Se vaatii tavoitetilojen ja keinojen perinpohjaista suunnittelua ja jalkauttamista.

Osallisuus edellyttää sekä rakenteellisia sosiaalisia ratkaisuja että rakenteellisia fyysisiä ratkaisuja (Kiilakoski ym. 2012, 26). Rakenteelliset sosiaaliset ratkaisut tarkoittavat kappaleessa 1. mainittuja nuorten kuulemiseen velvoittavia lakeja ja rakenteelliset fyysiset ratkaisut esimerkiksi sellaisten tilojen olemassaoloa, joissa osallistuminen on mahdollista. Arjen toiminnassa osallisuus edellyttää ennen kaikkea sosiaalista vuorovaikutusta, kuten luottamuksellisia suhteita aikuisten ja nuorten välillä. Oma merkityksensä on osallistumiseen innostavalla fyysisellä ympäristöllä, kuten viihtyisillä tiloilla.

Osallistamiselle ja osallistumiselle tulisi myös kirjastopalveluissa luoda selkeät rakenteet, joilla se saadaan osaksi jokapäiväistä toimintaa. Vertaisnuori -toiminta on yksi näistä, mutta tavoitteena ja tahtotilana on myös kevytrakenteisimmin luoda kuulemis- ja osallistumiskanavia eri kirjastojen tarpeisiin. On oltava suunnitelmia, vaikuttamiskanavia, henkilöstöä ja resursseja. Kiilakoski (2012, 9) toteaa, että hyvätkään rakenteet eivät silti takaa osallisuuden toteutumista, ellei nuorille itselleen rakennu kuvaa siitä, että heidät ollaan oikeasti valmiita kohtaamaan ja heitä kuuntelemaan. Uskottavuuden kannalta on todella tärkeää, että asiat myös etenevät nuorten ehdottamilla tavoilla.

Hallituksen lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmassa 2007–2011 (Lapset, nuoret ja perheet 2007, 4) korostui tarve lisätä lasten ja nuorten osallistumista, vaikutusmahdollisuuksia ja heidän mielipiteidensä parempaa huo-

mioimista varhaiskasvatusympäristöjen, koulujen, oppilaitosten ja kirjastojen toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Heidän mielipiteensä on otettava huomioon myös sosiaali- ja terveystalvveluissa sekä yhdyskuntasuunnittelussa. Poliitiikkaohjelmassa nimenomaan korostetaan osallistumista kasvatusjärjestelmässä ja kirjastoissa. Muiden toimialojen kohdalla puhutaan mielipiteiden huomiointamisesta.

3.2 Vantaan kaupungin osallisuusmalli

Vantaan kaupunki on strategiassaan (Vantaan kaupungin osallisuusmalli 2011, 3) sitoutunut osallisuuden vahvistamiseen ja määrittelee toimintansa lähtökohdaksi kuntalaisen osallisuuden ja avoimen viestinnän. Vantaalla on luotu kaupunkitasoinen osallisuusmalli, jonka tavoitteena on kehittää kuntalaisten, kansalaisjärjestöjen, elinkeinoelämän ja julkisen hallinnon välistä vuorovaikutusta. Tämä osallisuusmalli sisältää toimenpide-ehdotuksia, joiden täytäntöönpano vahvistaa kuntalaisten mahdollisuutta tulla kuulluksi ja osallistua kaupungin päätöksentekoon sekä varmistaa, että vastuu osallisuudesta kuuluu koko kaupungille, niin poliittisille päättäjille kuin kaikille toimialoille.

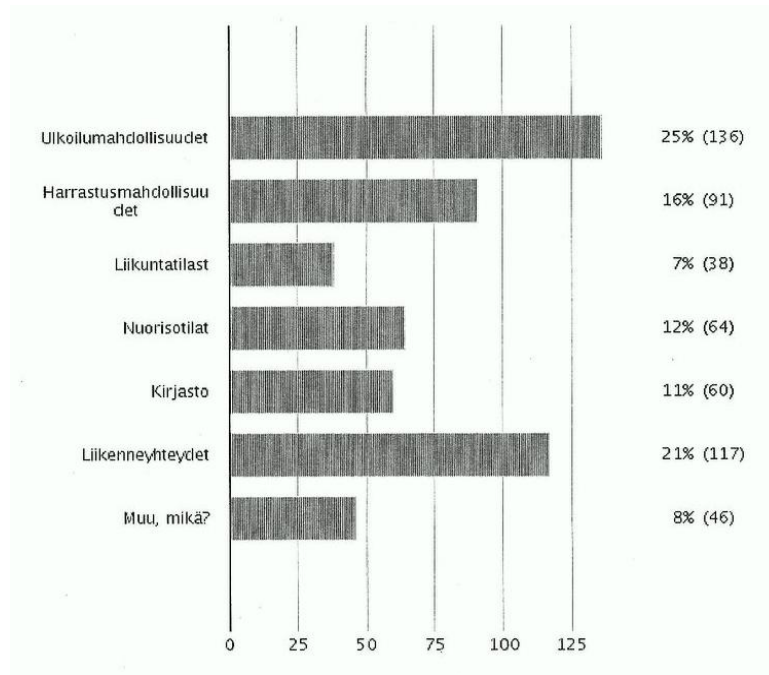
Lasten ja nuorten osallisuuteen Vantaalla on paneuduttu muun muassa osallistumalla opetushallituksen nuorten osallisuushankkeeseen sekä omalla, kaupunginhallituksen käynnistämällä Nuorten osallisuus ja kuuleminen Vantaalla -projektilla (2007–2009).

3.3 Nuorten osallisuus selvitys Vantaalla

Vantaalla toteutettiin vuonna 2009 osallisuus selvitys (Vantaan osallisuus selvitys 2009), jonka tavoitteena oli tukea kuntaa lasten ja nuorten osallisuuden edistämässä sekä pysyvien kuulemis- ja vaikuttamisrakenteiden perustamisessa lapsi ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman ja nuorisolain 8§ mukaisesti.

Aikuisten nuorten ja lasten ikäryhmille suunnattu osallisuuskysely toteutettiin verkkokyselynä noin tuhannen vastaajan otantaryhmälle. Selvitykseen vastasi 389 aikuista, 159 alakouluikäistä ja 338 7. ja 9. luokkalaista nuorta. Nuorista vastaajista 46 % oli tyttöjä ja 54 % poikia. Opinnäytetyössäni tarkastelen tätä selvitystä soveltuvin osin keskittyen ennen kaikkea nuorten vastauksiin kirjastopalvelujen osalta.

Nuorille kohdistetut kysymykset koskivat muun muassa seuraavia asioita: mikä on parasta heidän asuinalueellaan, missä, mistä ja miten he haluaisivat kertoa mielihetkensä sekä mitä ovat nuoria koskevat asiat ja miten ne voisi paremmin huomioida.

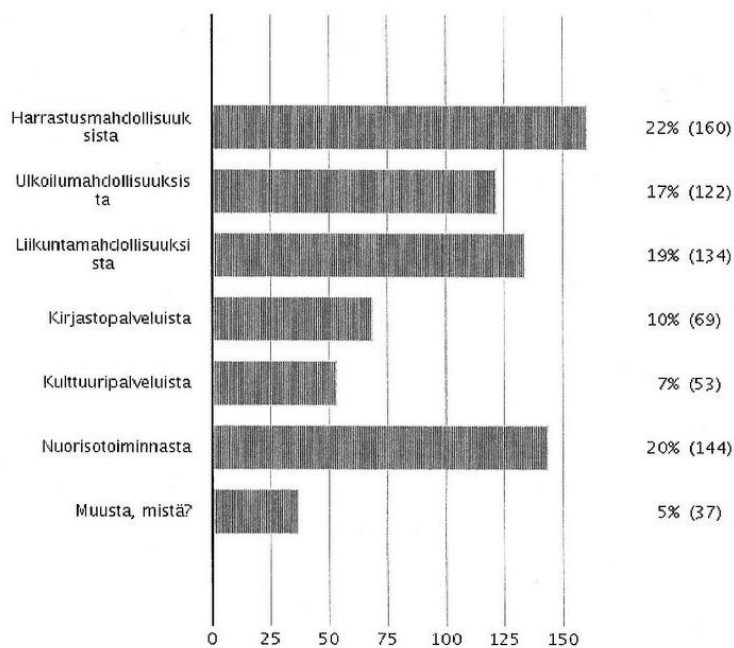

KUVIO 1. Mikä on parasta asuinalueellasi? (Nuorten osallisuusselvitys 2009.)

Kuten kuviosta 1 huomataan, kirjastoa piti parhaimpana tässä kyselyssä 11 % vastanneista. Määrä ei sinällään ole kovin suuri, mutta kun kirjastoa tässä verrattiin esimerkiksi ulkoilumahdollisuuksiin tai liikenneyhteyksiin, on tulos vällan hyväksyttävä. Eroa nuorisotiloihin oli vain neljä vastaajaa.

Kysymyksessä, jossa kysyttiin, kuinka usein aikuiset ottavat nuoren mielipiteen huomioon, ei paikkavaihtoehtoissa ollut kirjastoa. Paikkana kirjastoa ei myöskään mainittu kysymyksessä, joka selvitti nuoren halua kertoa mielipiteensä häntä itseään koskeviin asioihin. Tässä kysymyksessä kuitenkin avoimiin vastauksiin oli tullut useampi maininta kirjastosta. Valitettavasti selvityksestä ei käy ilmi, kuinka monta.

Kuviosta 2 nähdään, että vapaa-ajan osiossa kirjastopalveluista halusi kertoa mielipiteensä 10 % vastaajista. Suhteessa muihin vaihtoehtoihin, kulttuuripalveluita lukuun ottamatta, kirjaston saama vastausmäärä on aika pieni. Joko kirjaston palveluihin ollaan tyytyväisiä tai vastaajien joukossa on enemmän niitä, jotka kirjaston palveluja eivät käytä.

KUVIO 2. Mistä haluaisit kertoa mielipiteesi vapaa-ajalla? (Nuorten osallisuusselvitys 2009.)

Kysymyksessä, joka selvitti, millä tavoin nuori haluaisi kertoa oman mielipiteensä asioista, ei myöskään kirjastoa mainittu mahdollisena paikkana. Avoimissa vasta-

uksissa oli jälleen useampi maininta kirjastosta ja keinona mielipiteen kertomiselle mainittu paikan päälle meneminen. Oikeastaan se onkin kirjastoissa lähes ainoa tapa mielipiteen kertomiseen niin kauan kuin muita kuulemisen rakenteita ei juurikaan ole. Pääkaupunkiseudun kirjastoilla on toki asiakkaiden kuulemistakin varten Helmet -palautejärjestelmä, mutta nuoret käyttävät sitä todella vähän. Toisaalta on ilahduttavaa, että kirjasto koetaan niin matalan kynnyksen paikkana, että ehdotuksia ja mielipiteitä voi ja saa kertoa suoraan henkilökunnalle.

Kyselyssä tiedusteltiin myös, miten nuorten mielipiteet voitaisiin nuorten itsensä mielestä huomioida paremmin Vantaalla. Avoimia vastauksia selvitykseen oli kirjattu 123 kpl. Osaan vastauksista oli kirjattu (x monta), eli samaa vastausta oli useampi. Määriä ei näissäkään valitettavasti ollut, joten käsittelen niitä yksittäisvastauksina. Yli 20 % nuorista halusi, että heitä kuunnellaan: ”jos te aikuiset kuuntelisitte”, lähes 18 % nuorista halusi enemmän kyselyitä tai haastatteluja.

3.4 Lasten ja nuorten Vantaa -toimintaohjelma vuosille 2010–2012

Yhtenä Nuorten osallisuus ja kuuleminen Vantaalla -projektin päätehtävänä oli lapsia ja nuoria koskevan, laajan osallisuusmallin rakentaminen. Projektin seurauksena syntyi Lasten ja nuorten Vantaa -toimintaohjelma vuosille 2010–2012.

Lasten ja nuorten Vantaa -toimintaohjelmassa 2010–2012 (Lasten ja nuorten Vantaa 2010) on esitelty vantaalaisten lasten ja nuorten vaikuttamiskeinot. Se sisältää myös 18 lasten ja nuorten osallisuuteen, kuulemiseen ja osallistumiseen liittyvää toimenpidettä vuosille 2010–2012, joiden avulla joko kehitetään kaupungin toimialojen vanhoja käytäntöjä tai luodaan täysin uusia. Tarkoitus on että vuoden 2012 jälkeen käytännöt muuttuvat pysyviksi, jota varmistamaan on aloitettu Lasten- ja nuorten Vantaa, vuosille 2013–2016.

Jokaisen kaupungin toimialan tulee luoda omat vaikuttamistoiminnan mallinsa, joissa otetaan huomioon lasten ja nuorten kuuleminen. Toimialojen tuloskorteissa tu-

lee vuosittain huomioida, mitä lasten ja nuorten osallisuus ja kuuleminen omalla toimialalla tarkoittaa ja miten se toteutetaan.

Lasten ja nuorten muodollisina vaikuttamiskeinoina mainitaan nuorisovaltuusto, joka seuraa nuoriin vaikuttavaa päätöksentekoa, tekee aloitteita ja antaa lausuntoja ja kannanottoja sekä järjestää tapahtumia. Nuorisovaltuustolla on edustaja lähes kaikissa lautakunnissa, kaupunginvaltuustossa sekä kaikissa aluetoimikunnissa. Lisäksi oppilaskuntatoimintaa on kaikissa peruskouluissa sekä toisen asteen oppilaitoksissa. Oppilaskuntatoiminnan tarkoituksena on antaa oppilaille ja opiskelijoille mahdollisuus vaikuttaa heitä koskevaan päätöksentekoon ja koulun toiminnan suunnitteluun.

Suomen Lasten Parlamentti on valtakunnallinen edustajisto, joka kostuu kuntien asettamista, alakoulun 9-13-vuotiaista edustajista. Vantaalla on Suomen Lasten Parlamentissa yksi edustaja sekä hänen varaedustajansa. Edustajien tueksi on perustettu vantaalaisista lapsista paikallinen asiantuntijaryhmä. Vantaalla järjestetään vuosittain myös Vaikuttaja-päivä ja Mini-Vaikuttajapäivä, jossa 5-17-vuotiaat lapset ja nuoret tuovat päättäjien tietoon itselleen tärkeitä asioita kysymysten, ehdotusten ja aloitteiden avulla.

Lasten ja nuorten Vantaa -toimintaohjelmassa 2010–2012 esitettyjä uusia toimenpiteitä ovat esimerkiksi lapsi- ja nuorisoasiainvaltuutettu, toimialakohtaiset vaikuttamistoiminnan mallit, joissa huomioidaan lasten ja nuorten kuuleminen, sekä päätösten lapsi- ja nuorisovaikutusten arviointi.

3.5 Osallisuus kirjastopalveluissa

Edellä esitetyt osallistumis- ja vaikuttamismallit perustuvat edustuksellisuuteen. Valitun joukon nuoria katsotaan edustavan koko yhteisön laajaa ja moninaista nuorten joukkoa. Selkeää on, että nämä edustukselliset ryhmät eivät riitä kattamaan osallisuuden tarvetta. Tarvitaan lähidemokratiaa, sitä, että nuorta lähellä olevat tahot, kuten kirjastot, jokainen omalta osaltaan sitoutuvat kuulemisen ja

osallisuuden edistämiseen ja ottavat oman alueensa nuoret mukaan toimintaan. Tällöin tavoitetaan myös ne vähemmän aktiiviset nuoret, joiden osallisuuden tunteen vahvistaminen on erittäin merkityksellistä.

Kansainvälisen kirjasto-organisaation, IFLA:n (The International Federation of Library Associations and Institutions) ohjeistuksessa (IFLA 2006) nuorten kirjastopalveluihin mainitaan, että nuorten kirjastopalveluita tulisi suunnitella, toteuttaa ja arvioida yhteistyössä nuorten kanssa. Nuorten mielipiteet tulisi myös hyväksyä ja niitä kunnioittaa, vaikka ne olisivat erilaisia, kuin mihin kirjastoissa perinteisesti on totuttu.

Meidän täytyy miettiä, olemmeko kirjastoissamme valmiita jakamaan nuorille todellista valtaa ja toteuttamaan heidän ehdotuksiaan. Se että nuoret otetaan mukaan päättämään omista, kirjastoa koskevista asioista, ei vaadi paljoa rahaa, se vaatii tahtoa ja asennetta. Nuoret voivat kirjastossa olla mukana päättämässä muun muassa tiloista, viihtyisyydestä, kohderyhmän aineistovalinnasta, tapahtumista ja tiedottamisesta. Peruslähtökohtana on, että nuori ei ole toiminnan kohde, vaan kanssatoimija sekä omien tarpeidensa ja elämänpiirinsä asiantuntija. Tarkoituksena on, että nuoret kokevat itsensä arvostetuiksi ja tuntevat, että heidän mielipiteitään kuunnellaan ja niihin vastataan.

Osallisuus ei synny itsestään, se syntyy toiminnan ja kokemusten kautta. Aikuisen rooli on toimia mahdollistajana ja innostajana. Perusedellytyksenä osallisuustoiminnan toteutumiseen on kanssakäyminen nuorten kanssa, nuorten aito kohtaaminen. Osallisuuden vaikuttavuutta ja laatua voivat arvioida vain nuoret itse. Heidän kokemuksensa ovat ensiarvoisessa roolissa ja heidän huonoja kokemuksiaan tai menetettyä luottamustaan on todella vaikea korjata. Osallinen nuori tuntee itsensä päteväksi ja arvostaa omaa rooliaan yhteisön osana. Hän arvostaa myös eri tavalla henkilökuntaa, joka on kiinnostunut hänen mielipiteitään ja ottaa ne huomioon. Kirjastosta, jonka toimintaan hän on saanut olla vaikuttamassa, tulee eri tavalla oma. Tämä on myös suorassa yhteydessä esimerkiksi ilkeiden ja kaikenlaisen häiriökäyttäytymisen vähentymiseen.

4 VERTAISOHJAAJATOIMINTA

4.1 Mitä vertaisohjaajatoiminta on?

Nuorten vertaisohjaajatoiminta on toiminnan ohjaamista toisille nuorille heidän omalla asuinalueellaan, samassa sosiaalisessa ympäristössä, samanikäisten nuorten eli vertaisten kanssa (Vantaan vertaisohjaajat 2012, 3). Toiminnan pyrkimyksenä on osallistaa nuoret toimimaan itse oman ja toisten nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Vertaisohjaajina nuoret oppivat suunnittelemaan tulevaisuutta, kantamaan vastuuta ja kehittämään toimintaa.

Nuorten tapa olla ja elää on erityinen. Tämä erityisyys pitäisi meidän aikuisten pyrkiä tiedostamaan ja tunnustamaan. Nuoret peilaavat omaa kehitystään vertaisryhmien kautta, oppivat ja omaksuvat asenteita, uusia ajatuksia ja käyttäytymismalleja toisiltaan, siksi vertaisryhmät ovat nuorille ensiarvoisen tärkeitä.

Yleensä vertaisohjaajaksi hakeutuu nuori, joka on jo ollut mukana organisaation toiminnassa ja jolla on omassa vertaisryhmässään hyväksyty rooli. Monet nuoret ovat tavallaan ryhmänjohtajia jo luontaisesti, jolloin he sopeutuvat hyvin myös vertaisohjaajatoimintaan. Heitä kunnioitetaan ja kuunnellaan kaveripiirissä, harrastuksissa tai luokissa. Vertaisnuorelta ei kuitenkaan odoteta täydellistä moitteettomuutta tai edellä mainittua luontaista ryhmänjohtajuutta. Vertaisohjaajatoiminnan avulla nuoret voivat hyötyä myös oman itsetunnon kohentumisesta, tämän takia kouluksiin otetaan erilaisia, myös hiljaisempia, syrjäytymisvaarassa olevia tai erilaisista sosiaalisista ympäristöistä olevia nuoria.

Vertaisohjaajatoimintaa voidaan pitää laadukkaana silloin, kun toiminnassa mukana olevat nuoret ovat mukana toiminnan suunnittelussa, päätöksenteossa, toteuttamisessa ja arvioinnissa, ottavat vastuuta toiminnasta, luottavat toisiinsa ja ohjaaviin aikuisiin sekä tekevät tiivistä yhteistyötä muiden vertaisohjaajien kanssa.

4.2 Vertaisohjaajatoiminta Suomessa

Vertaisohjaajatoiminta alkoi Suomessa vuonna 1996, jolloin Mannerheimin Lastensuojeluliitto oli mukana Euroopan Sosiaalirahaston Employment Youthstart -yhteistyöohjelman rahoittamassa NuoriYouth -hankkeessa (Lindström & Autio 2003, 2). Hankkeen tavoitteena oli kehittää kansainvälisesti uusia toimintamalleja nuorten työllisyyden edistämiseksi. Hankkeessa mukana olleen pohjoisirlantilaisen YouthAction -organisaation kautta lanseerattiin Suomeen Pohjois-Irlannissa käytössä ollut Peer Education -malli, joka suomennettiin vertaisohjaajatoiminnaksi.

Vertaisohjaajatoimintaa kehitettiin aluksi heikosti työllistyvien tai esimerkiksi vammautuneiden nuorten tukemiseen. Niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa vertaisohjausta on laajasti käytetty nuorten ehkäisevän päihdetyön tai päihdekuntoutuksen tukimuotona.

Vertaistoiminnan voi katsoa onnistuneen, kun se on suunnitelmallista ja saatu vakiinnutettua toimintoihin ja kun toiset nuoret ovat ottaneet ohjaajat ja toiminnan omakseen. Nuorten motivoiminen on olennaista, siksi nuorten omia osaamisen alueita kannattaa hyödyntää toiminnassa. Toiminnan vakiinnuttua uusien nuorten mukaan ottaminen on tärkeää, jotta toiminnalla on jatkuvuutta.

4.3 Vertaisohjaajatoiminta Vantaalla

Vantaalla vertaisohjaajatoiminta on osa nuorten osallisuus ja vaikuttamistoimintaa. Vantaan nuorisopalveluissa vertaisohjaajatoiminta alkoi vuonna 2006 Hakunilassa ja Mikkolassa toteutettuna Virtaa vertaisohjaajista -projektina. Tuolloin vertaisnuoret toimivat nuorisotyöntekijöiden apuna nuorisotilojen eri toiminnoissa. Projektin lähtökohtina olivat nuorten tarpeet ja ohjaajareservin lisääminen nuorisotaloilla. Sen katsottiin jo silloin tuovan nuorisotyöhön syvyyttä ja mielekkyyttä sekä keskinäistä oppimista samalla kun nuoria aidosti osallistettiin ja alueen yhteisöllisyyttä

tuettiin. Vuonna 2009 Mikkolan nuorisotilalla aloitettiin vertaisohjaajien vetämät avoimet nuorisotilaillat.

Toiminta on nuorisopalveluissa suunnitelmallista ja aktiivista. Vertaisohjaajia koulutetaan vuosittain ennen uuden toimintakauden aloittamista. Koulutukseen kuuluu nuorten opettamista toimintaan, valmentamista ja tukemista, toiminnan kehittämistä sekä vuorovaikutusta ja niin aikuisten kuin muiden nuorten välillä. Vertaisohjaajien tehtäviin nuorisopalveluissa kuuluvat muun muassa nuorisotaloiltojen sekä pienten nutan vetäminen, punttisalihjaus, kokkikerhot, leiriohjaajina toimiminen sekä tiedotus.

Vantaan nuorisopalveluissa vertaisohjaajiksi on valittu 16–21 -vuotiaita, rehellisiä, aktiivisia ja vastuuntuntoisia nuoria. Vaikka toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, nuorten tulisi kyetä sitoutumaan toimintaan vähintään lukukauden ajaksi. Toimintajakso voidaan kuitenkin muokata tarpeen mukaan sekä nuoren että vastuuorganisaation toiveiden ja tarpeiden mukaiseksi.

Kirjaston vertaisohjaajatoiminnan ikärajaa alennettiin 15 -ikävuoteen, koska toiminta ei ole samankaltaista kuin nuorisotaloilla. Ehdotonta yhden tai kahden täysi-ikäisen osallistujan määräästä ei myöskään kirjastoissa ole, koska kirjastotiloissa läsnä on aina aikuinen, johon akuuteissa ongelmissa välittömästi voi turvata.

4.4 Vertaisohjaajatoiminta kirjastossa

Vantaan kaupunginkirjastolla on jo kokemusta erilaisesta vapaaehtoistoiminnasta ja kirjasto on ilmaissut olevansa avoin yhteistyölle paitsi julkisten, myös yksityisten organisaatioiden sekä järjestöjen ja yksityishenkilöiden kanssa. Erilaisia yhteistointamuotoja varten on kirjastossa laadittu kirjalliset periaatteet yritysyhteistyöstä ja kumppanuustoiminnasta.

Vapaaehtoistyö katsotaan kirjastossamme tervetulleeksi lisäksi kirjaston omiin palveluihin, mutta sillä ei korvata kirjaston perustehtävien toteuttamista. Vapaaeh-

toistyönä kirjastossa on toteutettu esimerkiksi SPR:n vapaaehtoisten järjestämät Läksyhelppi -läksykerhot, pienimuotoinen kotipalvelutoiminta sekä senioriyhdistyksen kanssa toteutettavat ikääntyneiden verkkotaitojen opetukset.

Koska kyseessä on vapaaehtoistyö, vertaisohjaajien työstä ei makseta palkkaa, vaan vertaisohjaajat palkitaan yhteisesti sovitun mallin mukaan. Mahdollisena palkitsemismuotona voi olla esimerkiksi toimintaan haettu kohdeavustus, jonka käytöstä nuoret itse saavat päättää, yhteiset retket ja ruokailut sekä ”työvaatetus”, eli käytännössä hupparit Vertaisohjaaja -tekstillä.

Suomessa nuorten vertaisohjaajatoimintaa ei aikaisemmin kirjastoissa ole toteutettu. Jopa Vantaan nuorisopalvelujen vertaisohjaajatoimintamalli on uraa uurtava. Nuorten vertaisohjaajatoiminta kirjastoissa ei kuitenkaan maailmanlaajuisesti ole aivan uusi asia. IFLA:n ohjeistuksessa, Guidelines for Library Services for Young adults (IFLA 2006), kerrotaan Rijekassa, Kroatiaassa, jo vuodesta 2001 toimineesta, pääasiassa lukemiseen ja kirjallisuuteen keskittyvästä ”The Bookworm Cafe Club” :sta, joka on nimenomaan nuorilta nuorille - toimintaa.

Samoin kokemuksia löytyy (Youth Volunteers at Your Library 2006) Halifaxin kirjastosta, Kanadasta, jossa vuonna 2005 alkaneen nuorten vapaaehtoisten kirjastoprojektin hyödyistä sekä nuorille, kirjastolle että koko yhteisölle, kirjaston henkilökunta on luetellut ja samalla kiteyttänyt vertaisohjaajatoiminnan merkityksellimmät seikat teoksessa Youth Volunteers at Your Library 2006, seuraavaan taulukkoon:

Benefits to Youth	Benefits to Library	Benefits to Community
<ul style="list-style-type: none"> • Increased awareness and knowledge of library services and resources • Develop new skills • Increased employability • Recognized by the library and community • Develop a sense of belonging in library and community • Enhanced self-confidence • Meaningfully engaged • Develop new relationships • Enhanced interpersonal and communication skills • Promote positive image of youth in community • Increase youth participation in community 	<ul style="list-style-type: none"> • Improved literacy and enhanced statistics through increase in library use • Better prepared to deal with youth "issues" • Awareness of trends = ability to remain relevant • Openness to new ideas • Assistance with program and service development, promotion and implementation • Develop possible future staff • Increased energy and enjoyment • "Action-oriented" approach • Improved connections with other youth-service providers and community members • Enhanced interpersonal skills • Promote positive image of library 	<ul style="list-style-type: none"> • Motivated and inspired by youth leaders • Provided additional services and supports through youth volunteers • Promotion of lifelong active citizenship • Increased positive behaviour among youth • Increased involvement of additional leaders and key partnerships in youth development as libraries engage youth • Increased awareness of youth skills and abilities • Support for parents • Support for teachers and schools • Improved youth and community services through increased partnerships

KUVIO 3. Nuorten vertaisohjaajatoiminnan hyödyt (Youth Volunteers at Your Library 2006).

Kuten kuviossa 3 nähdään, vertaisohjaajatoiminnan hyödyiksi nuorille on mainittu lisääntynyt tietoisuus kirjaston palveluista ja resursseista, uusien taitojen kehittyminen, lisääntynyt työllistyminen, kirjaston ja yhteisön tunnustamaksi tuleminen ja tunne siitä, että he kuuluvat yhteisöön ja kirjastoon, itsetunnon kohentuminen, toiminnan tuoma merkityksellinen sidos, uudet ihmissuhteet sekä ihmissuhde ja viestintätaitojen kehittyminen. Toiminta antaa nuorista myös positiivisen kuvan yhteisölle sekä lisää nuorten osallistumista yhteisöön.

Hyötyinä kirjastolle kuviossa mainitaan parantunut lukutaito ja kirjaston käytön lisääntyminen, parempi valmius käsitellä nuorten asioita, tietämys suuntauksista ja sen myötä kyky pysyä tarpeellisena, avoimuus uusille ideoille, avun saaminen toimintojen ja palvelujen kehittämiseen, markkinointiin ja toteuttamiseen. Toiminta luo mahdollisesti uutta henkilökuntaa, tuo työhön uutta iloa ja energiaa sekä toi-

minnalisempaa lähestymistapaa. Samalla se parantaa yhteyksiä muihin nuorisopalveluiden tuottajiin ja yhteisön jäseniin sekä luo positiivista kuvaa kirjastosta.

Nuorten vertaisohjaajatoiminnan hyötyinä yhteisölle ovat kuvion mukaan motivointi ja inspiroiminen, toiminnan kautta saadut lisäpalvelut, elinikäisen aktiivisen kansalaisuuden edistäminen, nuorten myönteisen käyttäytymisen lisääntyminen, lisääntynyt yhteistyö muiden nuorten kehityksessä mukana olevien tahojen kanssa sekä lisääntynyt tietoisuus nuorten kyvyistä ja taidoista, toiminnan tuoma tuki vanhemmille, opettajille ja kouluille sekä lisääntyneen yhteistyön myötä parantuneen nuoris- ja yhteisöpalvelut.

Hyötynä nuorille itselleen mainittu lisääntynyt tietoisuus kirjaston palveluista hyödyttää myös kirjastoa ja muita kuin toimintaan osallistuvia nuoria. Paras keino markkinoida palvelujamme nuorille on toisten nuorten kautta välittyvä informaatio. Erittäin tärkeänä näkisin myös nuorten tunteen siitä, että he kuuluvat kirjastoon ja yhteisöön. Yhteisöllisyyden tunne vaikuttaa sitoutumiseen ja aivan uudella tavalla koko yhteisöstä huolehtimiseen ja sen pitämisen omana ja tärkeänä.

Koko yhteisölle ja sen yhteenkuuluvuudelle on tärkeää, että nuoret nähdään positiivisessa valossa ja he tulevat tutuiksi, hyväksytyiksi ja arvostetuiksi myös aikuisasiakkaiden taholta. Nuorten taidot ja uudet näkemykset voidaan vertaisohjaajatoiminnan kautta saada koko yhteisön ja tietenkin myös kirjaston ja sen henkilökunnan tietoisuuteen ja käyttöön.

Kirjastolle vertaisohjaajista on korvaamaton hyöty oman ikäryhmänsä palvelujen kehittämisessä sekä nuorisokulttuurien ja eri suuntausten tunnistamisessa. Mielestäni on tärkeä huomio, että ihmissuhdetaitojen kehittyminen on mainittu etuna sekä kirjastohenkilökunnalle että nuorille itselleen. Se kertoo, että esimerkkikirjastossa on lähdetty purkamaan vaikeitakin asioita, kuten henkilökunnan asenteita, kehittämään toimintaa aidosti ja päädytty tältä osin hyvään lopputulokseen.

Turvallinen ryhmä on tärkeä osallisuuden tekijä. Kun nuori kokee voivansa luottaa aikuiseen ja muihin ryhmän jäseniin, hän voi vapaasti ilmaista mielipiteitään ja

ideoitaan. Luottamuksellisen suhteen rakentaminen aikuisten ja nuorten välille kestää aikansa. Nuori ei ole valmis hyväksymään ja päästämään lähelleen vierasta aikuista noin vain. Aikuista tarkkaillaan ja usein kokeillaan. Siihen pitää antaa aikaa ja se täytyy hyväksyä osana prosessia. Usein pahimmat virheet tehdään tänä kokeiluaikana. Suhtautuminen nuoreen silloin, kun tämä haluaa näyttää vaikeamman puolensa, merkitsee paljon. Aikuisen kiivastumiseen vastataan usein aina vain pahenevalla käyttäytymisellä. Rauhallinen keskustelu tehoaa aina, huumoristakaan ei ole haittaa.

Aikuiselta, meidän tapauksessamme siis kirjastotyöntekijältä, tämä totta kai vaatii paljon. Jo aiemmin mainitun tahtotilan ja asenteen lisäksi on oltava joustavuutta, nuoren aitoa kunnioitusta ja heidän erityislaatuisuutensa tunnustamista. Toisaalta nuorten kanssa työskenteleminen antaa todella paljon. Niitä uusia, tuoreita ideoita ja omanlaista maailmankatsomusta meistä tarvitsee jokainen. Kun nuori uskaltaa, voi ja haluaa oikeasti luottaa aikuiseen, meidän on oltava sen luottamuksen arvoisia.

4.5 Käytännön kokemuksia vertaisohjaajatyöstä

Idea nuorten vertaisohjaajatoiminnasta Vantaan kaupunginkirjastossa syntyi keväällä 2012, kun Vantaan nuorisopalveluiden johtoryhmä saapui suunnittelemaan yhteistoimintaa kirjastopalvelujen johtoryhmän kanssa. Keskusteluissa sivuttiin myös vertaisohjaajatoimintaa, joka konseptiltaan tuntui sopivan sekä kirjaston palvelujen kehittämiseen että luontevaksi yhteistyömuodoksi kirjasto- ja nuorisopalvelujen välille.

Nuorten hyväksyminen tasavertaisena asiakkaana ei kirjastoissa aina ole itseltään selvää, koska heidän tapansa käyttää kirjastoa poikkeaa usein perinteisestä. Mielestäni heidän tapansa on kuitenkin melkein pä lähempänä sitä, mitä kirjasto nykypäivänä on: Kaikille avoin, kokoontumista ja yhteisöllisyyttä tukeva paikka.

Nuoria asiakkaita käy kirjastoissa paljon ja joissakin kirjastoissa nuorten valtava määrä oli tuonut mukanaan myös häiriökäyttäytymistä, johon vertaisohjaajatoiminnasta toivottiin ratkaisua. Toisaalta kirjastoilla ei välttämättä ollut osoittaa nuorille omaa tilaa, jossa viettää aikaa tai mahdollisuutta omaan toimintaan. Nuoret olivat turhautuneita tekemisen puutteeseen. Meillä Koivukylässä tiloja kyllä oli vapaina, mutta ei mahdollisuutta rajallisen henkilökuntamäärän vuoksi järjestää jatkuvaa toimintaa tai valvontaa.

Nuorisopalveluiden sekä pitkään kestänyt että hyviä tuloksia saavuttanut vertaisohjaajatyö innosti pilotoimaan hanketta ja kesällä 2012 ryhdyttiin pikaiseen suunnitteluun ja sopivien nuorten rekrytointiin. Pilotoinnin tarkoituksena oli nimenomaan kehittää nuorten kanssa palveluja, jotka olisivat luontevan kirjastomaisia juuri heille. Pohjana käytettiin Vantaan nuorisopalveluiden vuonna 2006 aloittamaa vertaisohjaajatoiminnan mallia ja kirjastojen toimintakonsepti luotiin yhteistyössä nuorisopalvelujen kanssa.

Kukin pilottikirjasto arvioi alueellaan, mihin toimintaan vertaisnuoret kirjastoissa voivat osallistua. Vertaisohjaajatoiminta voi tukea jo olemassa olevaa toimintaa tai sen kautta voidaan yhdessä nuorten kanssa suunnitella uusia toimintamuotoja lähtökohtana toimintaan mukaan lähteneiden nuorten kiinnostuksen kohteet ja vahvuudet. Tilojen puitteissa kirjastoissa voidaan tarjota vertaisohjaajille muun muassa läksykerhon vetämistä, pelipakkitoiminnan, eli eräänlaisen pelikerhon, ohjaamista, nuorten tilojen suunnittelua ja sisustamista, lukemista erilaisille tai eri kielisille ryhmille sekä kirjaston kahvilan pitämistä.

Kirjastovertaisnuoritoimintaa lähdettiin pilotoimaan Korso-Koivukylä – alueella kahdessa kirjastossa, Koivukylässä ja Lumon kirjastossa Korsossa sekä Länsi-Vantaalla Myyrmäen kirjastossa. Aikataulu oli kohtalaisen tiukka, koska halusimme omat nuoremme syyskuun alkuun samalle vertaisohjaajaleirille nuorisotoimen vertaisohjaajien kanssa. Nuoria tavoiteltiin juliste- ja flyer- ilmoittelulla sekä henkilökohtaisilla kontakteilla kirjaston vakiokäyttäjänuorten keskuudessa.

Kireän aikataulun vuoksi vertaisohjaajatarjokkaita saatiin aluksi vain Koivukylän kirjastoon. Vertaisohjaajatarjokkaiden määrään vaikutti myös kirjastojen erilaiset tavat rekrytoida nuoria toimintaan. Lumon ja Myyrmäen kirjastoissa nuoria lähdettiin rekrytoimaan koulujen, muun muassa tukioppilastoiminnan, kautta. Koivukylän kirjastossa rekrytointi toteutettiin suorilla kontakteilla kirjastossa jo aikaansa viettävien nuorten keskuudesta.

Koulujen kautta rekrytoinnin epäonnistuminen johtui suurelta osin siitä, että elettiin elokuun puoliväliä. Koulut olivat juuri alkaneet, eikä intoa tai kiinnostusta toimintaan siinä vaiheessa herännyt. Toisaalta kirjastossa jo valmiiksi aikaansa viettävät ryhmät olivat otollisia rekrytointikohteita juuri siksi, että he jos ketkä ovat ”kirjastovertaisia”, eli muodostavat oman vertaisryhmänsä.

Kaikki toimintaan pyrkivät, tai siihen houkutellut, nuoret täyttivät hakemuksen, ja heidät haastateltiin ennen koulutukseen valintaa. Haastattelussa nuorilta kysyttiin muun muassa miksi he haluavat vertaisohjaajiksi, mitkä ovat heidän vahvuutensa vertaisohjaajina ja mitä toimintoja nuoret haluaisivat ohjata.

Koivukylän kirjaston vertaisohjaajiksi valikoitui seitsemän nuorta, kaksi poikaa ja viisi tyttöä ikähaarukasta 15–21. Ennen koulutusleiriä pojat ja yksi tytöistä jättäytyivät kuitenkin ilmeisesti nimenomaan leirimuotoisen koulutuksen takia pois ryhmästä. Neljä tulevaa kirjastovertaisohjaajaa lähti kuitenkin Kukkonotkon leirikeskukseen, Heinolaan, nuorisopalvelujen luotsaamalle vertaisohjaajakoulutusleirille.

Leirille matkasi kaiken kaikkiaan 21 nuorta kolmelta nuorisotilalta, nuorisotiedotuksesta ja kirjastosta, kolme nuorisotyöntekijää ja yksi kirjastotyöntekijä. Kirjastovertaisohjaajien toimintakuviot, varsinkin kun kyseessä on uuden toiminnan aloitus ja kokonaan uuden toimintamuodon luominen, poikkeavat nuorisopalvelujen vertaisohjaajatoiminnasta sen verran, että oman ohjaajan, oman kirjaston edustajan läsnäolo leirillä oli ehdottoman tarpeellista.

Leiri koostui tulevien vertaisohjaajien ryhmätyksestä, koulutuksesta ja loppukoosteesta. Leirin aikana ryhmät suunnittelivat omat säännöt ja käytännöt. Koulu-

tusosioissa käytiin läpi vertaisohjaajuuden periaatteita, muun muassa: mitä vertaisohjaus on, mitä vertaisohjaaja tekee ja keitä varten he ovat. Keskusteltiin siitä, millainen on hyvä vertaisohjaaja ja mitä esimerkiksi esimerkillinen käytös tarkoittaa, miten huomioidaan tasa-arvo, erilaisuus, ja terveet elämäntavat vertaisohjaajatoiminnassa. Miksi halutaan olla vertaisohjaajia ja kenen kanssa vertaisohjaajat työskentelevät. Miten huomioidaan turvallisuusnäkökohdat. Erityisesti koulutuksessa painotettiin vastuuta, yhteistyötä ja luottamusta.

Ryhmätehtävissä oman ryhmän kanssa pohdittiin oman vertaistoimintaryhmän toimintaa ja sääntöjä. Kirjastovertaisohjaajaryhmän haastavana, mutta samalla hyvin antoisana tehtävänä oli luoda kokonaan uutta toimintaa. Pääsimme aloittamaan toiminnan suunnittelua täysin puhtaalta pöydältä rajana ainoastaan olemassa olevat tilat, joihin tuleva toiminta oli suhteutettava.

Suunnittelu aloitettiin nuorten omien kiinnostusten kartoituksella. Ideat lentelivät ja vain taivas tuntui olevan kattona suunnittelulle. Ohjaajan täytyi puuttua ainoastaan siihen, kun jokaiselle viikon illalle alkoi pursuta suunnitelmia. Se onkin yksi ohjaajan tehtävistä: huolehtia vertaisohjaajien jaksamisesta toimintakauden aikana, käydä ajoittain läpi toimintaa ja siinä ilmi tulleita onnistumisia, epäonnistumisia, kehittämiskohteita, haasteita ja tunteita sekä motivoida, kannustaa ja tukea vertaisohjaajia. Työntekijä on viime kädessä vastuussa vertaisohjaajatoiminnasta ja siksi vertaisohjaajatoimintaan lähteminen vaatii ehdottomasti myös kirjaston oman henkilökunnan kouluttamista ymmärtämään teini-ikäisiä ja toimimaan yhdessä heidän kanssaan sekä sisäistämään vertaisohjaajatoiminnan ajatus ja sitoutumaan yhteisiin tavoitteisiin.

Vertaisohjaajien työvuorot tehdään aluksi ohjaajan avustuksella, mutta tavoitteena on, että vertaisohjaajat tekevät itse työvuorolistansa ja sopivat keskenään esimerkiksi sijaistuksesta esteen sattuessa. Toiminnan luonteesta riippuu, kuinka monta vertaisohjaajaa on kerrallaan työvuorossa. Koivukylän kirjaston vertaistoiminnan alkaessa vuorot suunniteltiin siten, että paikalla on aina vähintään kaksi neljästä vertaisohjaajasta. Sovittiin myös, että vertaisohjaajat sopivat itsenäisesti vuorojaot ja ilmoittavat mahdollisimman pian mahdolliset peruutukset tai myöhästymiset.

Toiminnan alkuvaiheessa paikalla olivat kaikki neljä vertaisohjaajaa lähes jokaisella kerralla. Aktiivisuus tasaantui vähitellen, mutta jokaisella kerralla tuo sovittu kaksi paikalla on toteutunut. Koulutyöt ja muut menot vertaisohjaajat ovat itse sovitelleet, kuten toiminnan alussa päätettiin.

Toiminta päätettiin sijoittaa maanantai ja torstai-illoille kello 17.00–19.00, koska niinä iltoina nuorten toimintaan tarkoitettut tilat olivat vapaina. Alun perin suunnitelmassa oli maanantaisin askartelukerhon vetäminen alle 12 -vuotiaille ja torstaisin Pelipakki, eli konsoli-, tietokone- ja lautapeli-ilta. Askartelukerho jäi kuitenkin vähäisen kysynnän myötä pois ohjelmasta. Samassa tilassa toimii tiistaisin kuvataidekerho, joten tarvettakaan ei askartelukerholle oikein ollut. Maanantaikin siirtyi siis nuorten omaan toimintaan. Vaikka toiminta kulkee edelleen Pelipakki -nimellä, on illoista muodostunut yhteisiä hengailuiltoja, joissa voi pelata, piirtää, askarrella tai vain jutella ja kuunnella musiikkia.

Vaikka iltoja ei suuremmin mainostettu ennen toiminnan vakiintumista, ne löysivät "puskaradion" kautta kävijänsä, parhaimpina iltoina kävijöitä on ollut yli 30. Toiminta on nyt tasaantunut ja vakiintunut, joten mainostamista ja toiminnan mahdollista laajentamista esimerkiksi elokuvailtoihin on jo ryhdytty suunnittelemaan. Nuorten omasta toiveesta on lähipoliisille lähetetty pyyntö päihdevalistusillan järjestämisestä kirjastossa.

Kaikki kirjastoa käyttävät nuoret eivät toimintaan osallistu. On eri porukoita, joilla on erilaiset kiinnostuksen kohteet, vaikka samaa kirjastoa käyttävätkin tai jotka ikänsä tai jonkun muun seikan takia puolesta eivät tunnu kuuluvan tai haluavan kuulua tuohon porukkaan. Heille on onneksi tarjolla muuta tilaa olla ja tekemisen suhteen he turvautuvat henkilökuntaan.

Onkin pohtimisen paikka, kun lähdemme rekrytoimaan uusia vertaisohjaajia. Seuraavassa kappaleessa tarkasteltavan kyselyn pohjalta kirjastossa olisi edelleen tilausta esimerkiksi nuorten kirjallisuuspiireille, jotka voisivat koota yhteen samanhenkisiä, kirjallisuudesta ja lukemisesta kiinnostuneita nuoria ja joita he voisivat

lähes itsenäisesti vetää. Toiminta on meillä kuitenkin niin hyväksyttyä ja nuorten omaksi ottamaa, että vertaisohjaajatarjokkaita on jo valmiiksi tulossa myös tulevalle kaudelle.

Kirjaston henkilökunnan on täytynyt omaksua erilainen rooli ohjaavana aikuisena. Vertaisohjaajatoiminnan myötä kasvanut nuorten kävijöiden määrä on tuonut nuoret hyvinkin lähelle. Henkilökunta on saavuttanut nuorten luottamuksen ja meille myös uskoudutaan monenlaisista asioista, myös ongelmista. Työ on siis monipuolistunut ja samalla muuttunut sekä antoisammaksi että haastavammaksi.

Harvalla meistä kirjastotyöntekijöistä on nuorisoalan koulutusta tai edes tuntemusta erilaisista tukimuodoista, joita lapsille ja nuorille on tarjolla ja joihin voisimme heitä tarvittaessa ohjata. Vertaisohjaajatoiminnan pilotoinnin myötä Vantaan nuorisopalveluiden työntekijöistä on kuitenkin tullut jo niin tuttuja, että niissä tapauksissa, joissa omat keinot tai tietämys eivät tunnu riittävän, voimme hyödyntää heidän osaamistaan ja ammattitaitoaan. Moniammatillisuus on muutenkin vahvistunut toiminnan kautta. Yhteistyö koulujen kanssa on saanut uusia, keskustelevampia muotoja, lähipoliisin kanssa on käyty keskusteluja alueen turvallisuudesta ja nuorten toiveista sen parantamiseksi ja lastensuojelu sekä kriisipäivystys ovat esitelleet meille toimintaansa ja tukimuotoja ja paikallisen nuorisotilan henkilökunnan kanssa on aloitettu säännölliset palaverit. Nyt teemme siis aidosti yhteistyötä omien nuortemme hyväksi.

Yhteisön hyväksyntä oli negatiivisista ennako-odotuksista huolimatta hyvin helposti saavutettavissa. Helsingin Sanomat julkaisi marraskuussa 2012 artikkelin nuorista kirjastossa, siinä käsiteltiin myös Koivukylän kirjaston vertaisohjaajatoimintaa. Asiakkaiden palaute artikkelista oli pelkästään positiivista. Koivukylässä vuosina 2012 ja 2013 käynnissä olevan Meidän Kylä -yhteisöllisyysprojektin joulukuisella yhteisölounaalla kirjastossa esittelin toimintaa yhdessä vertaisohjaajiemme kanssa. Kyläläiset saivat kysyä vertaisohjaajilta toiminnasta ja nuorten elämästä yleensä, ruokailtiin yhdessä, keskusteltiin ja tultiin tutuiksi. Samalla erilaisia ennakkokäsityksiä ja pelkoja voitiin hälventää sekä nuorten että aikuisten taholta.

5 NUORTEN KUULEMINEN VANTAAN KIRJASTOPALVELUISSA

5.1 Kvantitatiivinen tutkimus

Kvantitatiivinen tutkimus tarkoittaa määrällistä tutkimusta (Kananen 2008, 10), jonka ideana on kysyä tutkimusongelmaan liittyviä kysymyksiä riittävän suurelta vastaajajoukolta, joukon koosta riippuen joko kokonaistutkimuksena tai otantana. Näin tutkimuksen voidaan katsoa edustavan koko tutkittavaa perusjoukkoa. Kvantitatiivinen tutkimus vastaa kysymyksiin mikä, missä, paljonko tai kuinka usein, ja sen tavoitteena on tuottaa tutkimusongelmasta perusteltua, luotettavaa ja yleistettävää tietoa.

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tiedonkeruumenetelminä käytetään kysely- ja haastattelututkimuksia tai havainnointia, jotka toteutetaan vakioituneet kysymykset ja vastausvaihtoehdot sisältävän strukturoidun kyselylomakkeen avulla. Kyselyllä pyritään selvittämään kohdehenkilön mielipiteitä, asenteita, ominaisuuksia ja käyttäytymistä. Lomakkeen kysymykset ovat tavallaan mittareita (Kananen 2008, 12), joilla selvitetään tutkimuskohteena olevaa ilmiötä. Kyselylomake on olennainen osa tutkimusta ja sen suunnittelu ja toteutus on tehtävä huolella. Kyselyissä pyritään tutkimusongelman kannalta kattavaan, mutta samalla yksinkertaiseen ja helppotajuiseen kysymyksenasetteluun. Kyselylomakkeen selkeys helpottaa sekä vastaajaa että tiedon käsittelijää ja tallentajaa.

Saadun tutkimusaineiston käsittely tarkoittaa (Vilkkä 2007, 106), että lomakkeilla saatu aineisto tarkistetaan, tiedot syötetään ja tallennetaan sellaiseen muotoon, että niitä voidaan numeraalisesti tutkia taulukko- ja tilastointiohjelmia apuna käyttäen. Tuloksien analysointimenetelmän valintaan vaikuttavat tutkimusongelma ja tutkittavan ilmiön teoreettiset taustaoletukset (Kananen 2008, 51). Mikäli tutkimusongelma rajoittuu ilmiön kuvailuun, analyysimenetelmiksi riittävät aineiston rakennetta kuvaavat tunnusluvut, ristiintaulukointi ja riippuvuusanalyysit. Tutkimuksen tulokset esitetään numeerisesti, graafisesti ja sanallisesti.

5.2 Kysely nuorille kirjastopalvelujen kehittämisestä

Nuorten kuuleminen toteutettiin Vantaan kirjastopalveluissa vuonna 2012 kvantitatiivisella tutkimuksella. Vantaalla vuonna 2009 toteutetun nuorten osallisuusselvityksen mukaan mielestäni yllättävästikin, nuoret halusivat nimenomaan kyselyitä. Koska halusin mahdollisimman kattavan otoksen yhdeksäsluokkalaisten nuorten ajatuksista kirjastopalveluihin liittyen ja tutkimuksen luotettavuuden kannalta riittävän määrän havaintoyksiköitä, päädyin toteuttamaan kyselyn lomakekyselynä (Liite 1) koulujen kautta. Näin sain vastauksia myös kirjaston ei-käyttäjä -nuorilta, joiden mielipide nimenomaan olemassa olevien kirjastopalvelujen kehittämisessä on merkityksellinen, kun tavoitellaan uusia asiakkuuksia.

Kyselylomake koostui perustietokysymyksistä, kuten sukupuolesta, koulusta ja lähikirjastosta sekä nuoren mahdollisesti käyttämistä muista kirjastoista. Kirjastonkäyttöä kartoitin kysymyksillä käyntitiheydestä sekä kirjastossa käynnin syillä. Kysymyksessä, mikä sinua kiinnostaa/kiinnostaisi kirjastossa, halusin tarjota vastausvaihtoehtoiksi myös sellaisia toimintoja, mitä kirjastoissamme ei tällä hetkellä tarjota, kuten erilaisia teemailtoja.

Vantaalla on voinut suorittaa kirjaston ja sivistysviraston yhteistyönä organisoimaa kirjallisuusdiplomia jo vuodesta 2003. Diplomin suorittaneiden määrä on kuitenkin laskussa ja etenkin yläkouludiplomin suorittaneita on enää murto-osa entisestä. Sivistysvirasto lähettää vuosittain tiedot uudistetuista diplomilistoista kouluille, mutta edelleen on sekä opettajia että sen myötä oppilaita, jotka eivät ole diplomeista ja niiden käytännöistä tietoisia. Tämän vuoksi halusin kyselyssä tietoja, kuinka paljon otantakoulujen oppilaat ovat diplomia suorittaneet ja kuinka moni heistä olisi halukas sen suorittamaan.

Kirjaston ilmapiiri ja suhtautuminen nuoriin asiakkaisiin on ensiarvoisen tärkeää, kun kehitetään nuorten palveluja. Tämän vuoksi halusin kysyä, tuntevatko nuoret itsensä tervetulleiksi kirjastoon. Kysymyksen yhteydessä on myös runsaasti tilaa

vastauksen perusteluihin. Avoimella kysymyksellä halusin kuulla nuorten mielipiteen kirjaston tiloista ja palveluista. Koska kirjaston markkinointi nuorille, kuten muillekin asiakasryhmillemme, on vielä monelta osin puutteellista, halusin selvittää, mitä kanavia käyttäen nuoret saavat tietoa kirjaston tapahtumista ja uutisista.

Nuorten osallistaminen kirjastopalvelujen kehittämiseen on yksi pääteemoistani. Kyselyssä kartoitin, haluaisivatko otantaan osallistuneet nuoret itse olla suunnittelemassa tai järjestämässä tapahtumia kirjastoon, ovatko he kiinnostuneita vertaisohjaajatoiminnasta, pitävätkö he vertaisohjaajatoimintaa hyvänä tapana kirjaston nuortenpalvelujen kehittämiseksi sekä mitä toimintoja tai tapahtumia vertaisohjaajat voisivat heidän mielestään järjestää kirjastoissa toisille nuorille.

Kyselyn lopussa oli vielä tilaa terveisille ja toiveille sekä yhteystieto-osio, johon ne vastaajat, jotka halusivat mukaan tapahtumien järjestämiseen tai vertaisohjaajatoimintaan, voivat halutessaan jättää yhteystietonsa. Yhteystiedon jättäneitä oli 16, joille lähetän tietoa tulevasta uusien vertaisohjaajien rekrytoinnista ja joiden joukosta voimme mahdollisesti koota ryhmän suunnittelemaan kirjastojen nuortentapahtumia koko Vantaan alueella.

Valitsin otantakouluksi yhden koulun jokaiselta Vantaan suuralueelta, Peltolan koulu Tikkurilan alueelta, Kilterin koulu Länsi-Vantaan alueelta, Korson koulu Korso-Koivukylän alueelta, Hakunilan koulu Hakunilan alueelta sekä Kartanonkosken koulu Pakkalan alueelta. Näiden lisäksi valitsin vielä vertailun ja oman kiinnostukseni vuoksi Koivukylän koulun Korso-Koivukylän alueelta sekä syystä, että se on oman kirjastoni lähialueen koulu että myös ainoa yläkoulu, josta kirjastovertaisohjaajia jo on. Halusin näin selvittää kuinka suuri merkitys on sillä, että vertaisohjaajatoiminta on oppilaille jo osittain tuttua, samoin kuin olla kuulolla ja pystyä nopeasti toteuttamaan alueen omien nuorien ideoita.

Yhdeksäsluokkalaisia Vantaalla vuonna 2012 oli yhteensä 2 271. Edellä mainituissa yläkouluissa yhdeksäsluokkalaisia oli yhteensä 804. Otannan kooksi muodostui näin ollen 35,4 % kaupungin yhdeksäsluokkalaisista. Kyselyyn vastasi 487 oppi-

lasta, joten tulos vastaa noin 21,4 % Vantaan yhdeksäsluokkalaisista. Vastausprosentti oli 60,6 %. Hylättyjä vastauksia oli 8, eli vain 1,6 % vastauksista.

Koska kyseessä oli koulujen kautta tehtävä kysely, oli sen toteuttamiseen kouluajalla saatava lupa opetusvirastosta. Luvan myönsi Vantaan kaupungin suomenkielisen perusopetuksen opetuspäällikkö, joka omalta osaltaan antoi kyselylle virallisen ja huomionarvoisen merkityksen. Koulujen rehtoreille lähetin tiedon kyselystä sähköpostitse. Kyselylomakkeet painettiin kaupungin painossa ja ne toimitettiin koulujen äidinkielenopettajille henkilökohtaisin saatekirjein varustettuna. Lisäsin lähetykseen myös palautusosoitetarran, jotta vähentäisin kyselyn palauttamisesta mahdollisesti koituvaa vaivaa. Vastausaikaa kyselylle annoin kaksi ja puoli viikkoa. Ensimmäiset vastaukset sain jo vajaan viikon kuluttua lomakkeiden lähettämisestä, viimeiset noin kuukauden kuluttua.

5.3 Kyselyn tuloksia ja johtopäätöksiä

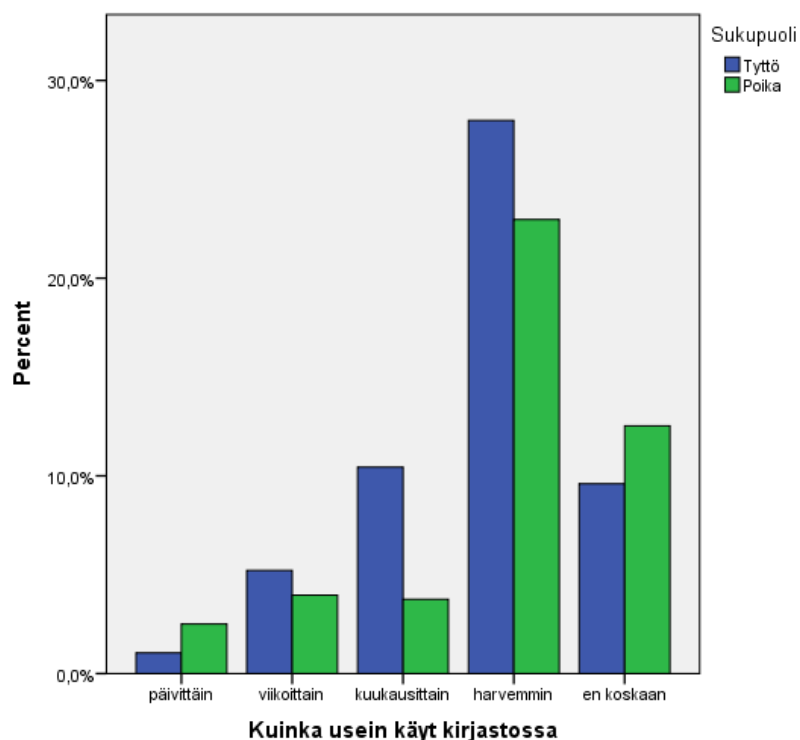
Sain jokaisesta otantakoulusta kyselyyn vähintään kolmen luokan vastaukset. Osassa kouluista kysely sattui TET -jakson ajaksi, joten vastaukset viivästyivät, joissakin kouluissa kerrottiin olevan niin paljon menetettyjä äidinkielen tunteja tai opettajien sairastumisia, että kaikki eivät ehtineet kyselyyn vastata. Kokonaisvastausmäärä on kuitenkin niin kattava, että sen voi väittää kuvastavan kaupunkimme yhdeksäsluokkalaisten mielipiteitä kirjastosta.

Kyselyssä huomioituista vastauksista 260 eli 54,3 % oli tyttöjen ja 219 eli 45,7 % poikien vastauksia. Koulujakauumat olivat: Hakunila 18,6 %, Kartanonkoski 14,4 %, Kilteri 12,9 %, Koivukylä 19,8 %, Korso 20,0 % ja Peltola 14,2 %.

Kuinka usein nuoret sitten käyvät kirjastossa? 3,5 % sanoi asioivansa kirjastossa päivittäin, 9,2 % viikoittain ja 14,2 % kuukausittain. Harvemmin kävijöitä oli noin puolet vastanneista, 50,9 %, ja niitä, jotka eivät vastauksensa mukaan koskaan käy kirjastossa, oli 22,1 %. Kuten kuviosta 4 nähdään, poikien osuus oli tyttöjen

osuutta korkeampi sekä päivittäin kävijöissä että niissä, jotka eivät käytä kirjastoa lainkaan.

Käyntitiheyteen vaikuttaa varmasti myös ikä. Mikäli kysely olisi tehty kaikille yläkoululaisille, olisi päivittäin kävijöiden määrä ollut varmasti korkeampi. Omassa kirjastossani, Koivukylässä, päivittäin kirjastossa aikaansa viettävistä nuorista valtaosa on 7-8 luokkalaisia, joilla on kenties rajatumpi liikkumisalue ja mahdollisuudet kuin 15 ja 16 -vuotiailla.

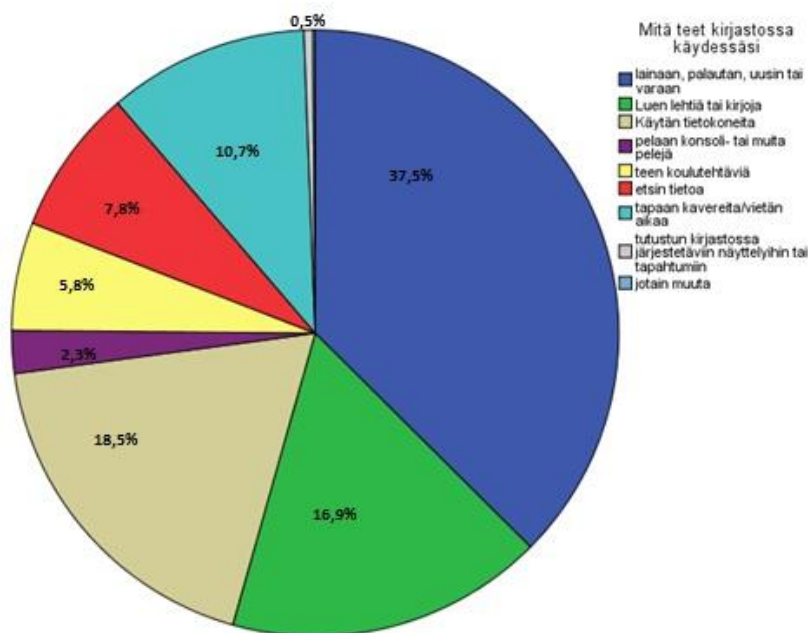
KUVIO 4. Kirjastossa käyntien tiheys/sukupuoli tutkimusjoukon nuorten keskuudessa.

Ehdottomasti yleisin vastaus siihen, miksi kirjastossa ei käydä, oli, ettei lukeminen kiinnostanut, toiseksi yleisin oli, ettei ollut aikaa käydä kirjastossa. Yhdeksäsluokkalaisten nuorten elämässä aikaa vievät koulun lisäksi monet harrastukset ja muut ajanviettotavat. Tyttö Korson koulusta kiteytti: ”Ei oo aikaa ja en koe ajan hyödyntämiseksi kirjastossa käyntiä.” Kaikkia nuoria emme voikaan tavoittaa, mutta on

ehdottomasti markkinoinnin paikka saada nuoret huomaamaan ja huomioimaan nyk kirjaston moninaiset mahdollisuudet myös muuhun kuin lukemiseen.

5.3.1 Nuoret kirjaston palvelujen käyttäjinä

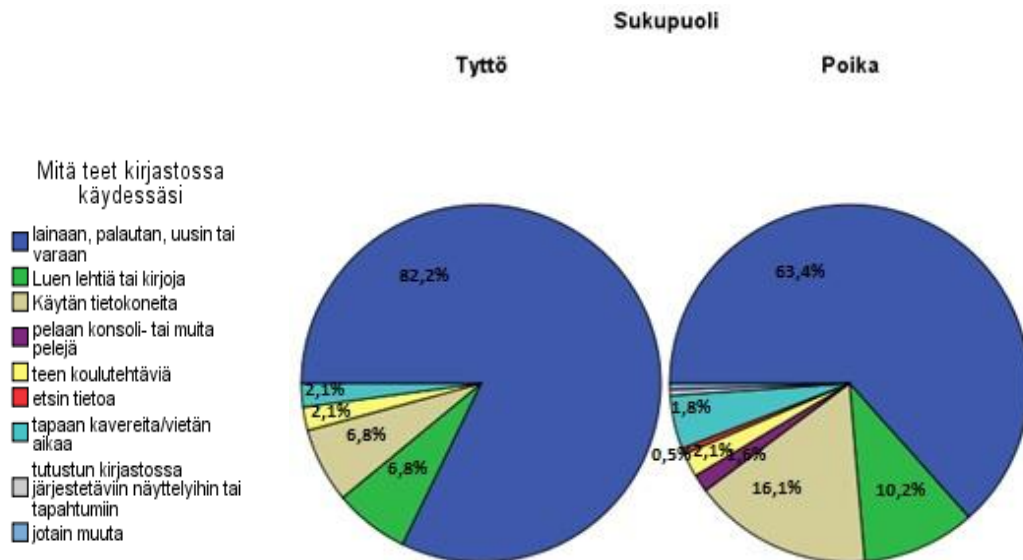
Kysymyksessä, mitä nuoret tekevät kirjastossa, vastaukset olivat edelleen hyvin perinteisiä. Kuviosta 5 nähdään, että suurin osa, 37,5 %, nuorista lainasi, palautti, uusi tai varasi aineistoa. Tietokoneiden käyttö ylsi toiselle sijalle, 18,5 % vastauksista, ja lehtien sekä kirjojen lukeminen kolmanneksi, 16,9 % vastauksista. Kaverien tapaaminen ja ajanvietto oli neljänneksi suosituinta, 10,7 %. Perinteinen tiedon etsiminen kirjastossa sinnittelee yhä tilastossa viidentenä 7,8 % vastausmäärällä ja koulutehtäviä kirjastossa teki 5,8 % vastanneista.

KUVIO 5. Kirjaston nykykäyttö tutkimusjoukon nuorten keskuudessa.

Sukupuolivertailussa, kuviossa 6, paljastuu, että tytöt käyttävät kirjastoa poikia kapea-alaisemmin. Tytöt lainaavat poikia enemmän, mutta käyttävät vähemmän hyväkseen kirjaston oheistoimintoja. Juuri näiden oheistoimintojen, kuten ennen muuta tietokone- tai konsolipelien pelaamisen takia poikien määrä myös kirjaston

päivittäiskäytössä oli korkeampi. Kirjastossa pelaaminen voittaa kotona pelaamisen siksi, että kirjastossa pelaamisesta saadaan sosiaalinen tapahtuma, pelataan samaa peliä eri koneilla, toisia vastaan konsolipelejä tai linnoitaudutaan yhdelle koneelle seuraamaan jonkun peliä. Näin kirjastossa pelaamiseen yhdistyy myös ajanvietto ja kavereiden tapaaminen.

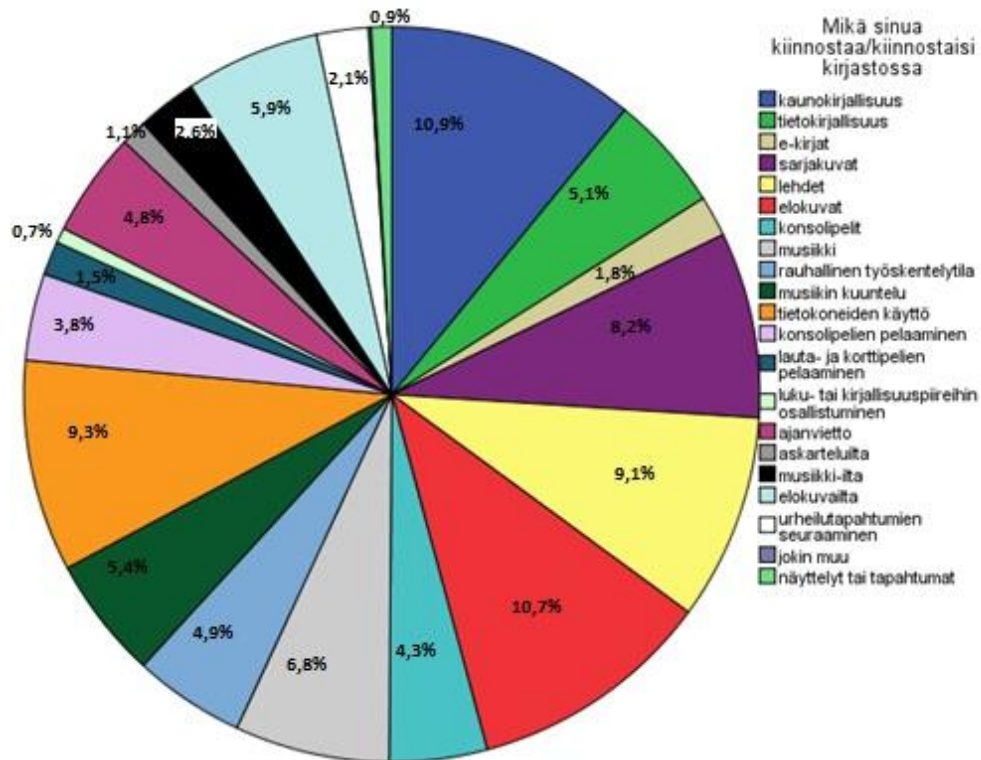

KUVIO 6. Kirjaston nykykäyttö/sukupuoli tutkimusjoukon nuorten keskuudessa.

Sama perinteinen linja näkyi myös kysymyksessä 8, jossa kysyttiin mikä nuoria kiinnostaa/kiinnostaisi kirjastossa. Kiinnostuksen kohteet painottuivat kirjastoaineistoon, kaunokirjallisuuteen, elokuvaan, lehtiin ja sarjakuviin. Kuviosta 7 on kuitenkin selkeästi havaittavissa, miten laaja-alaisesti nuoret olisivat valmiita hyödyntämään kirjaston erilaisia oheistoimintoja, mikäli niitä olisi heille tarjolla.

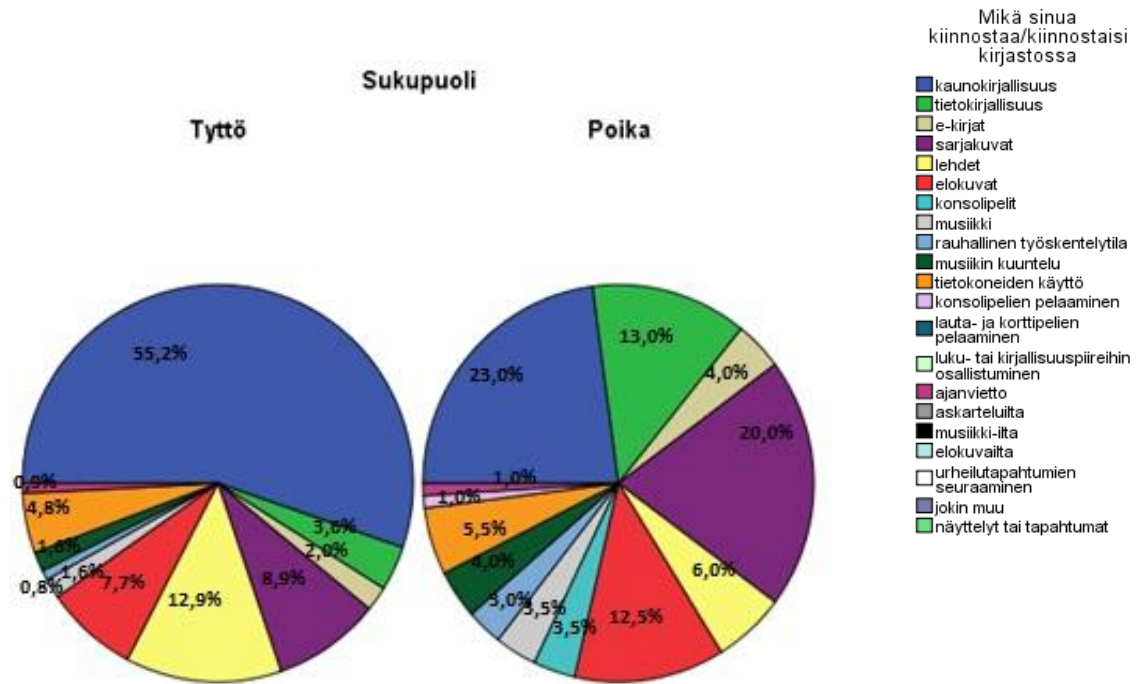
Kirjastossa järjestettävät toiminnot ja teemaillat, kuten konsoli- tai lautapeliin pelaaminen sekä kirjallisuuspiirit, elokuva-, musiikki- tai askarteluillat, urheilutapahtumien seuraaminen ja näyttelyt saivat yhteensä 18,9 % vastauksista. Mikäli tähän

lisätään vielä ajanvieton saama kannatus, päästään jo 23,5 % eli lähelle neljänestä vastauksista.

KUVIO 7. Kiinnostuksen kohteet kirjastossa tutkimusjoukon nuorten keskuudessa.

Sukupuolivertailussa, kuviossa 8, näkymä on samankaltainen, ehkä tytöillä korostetumminkin kirja-aineistoon painottuva kuin kirjaston nykykäytössä. Etenkin kaunokirjallisuuden rooli on tyttöjen kirjastonkäytössä todella merkittävä.

KUVIO 8. Kiinnostuksen kohteet kirjastossa/sukupuoli tutkimusjoukon nuorten keskuudessa.

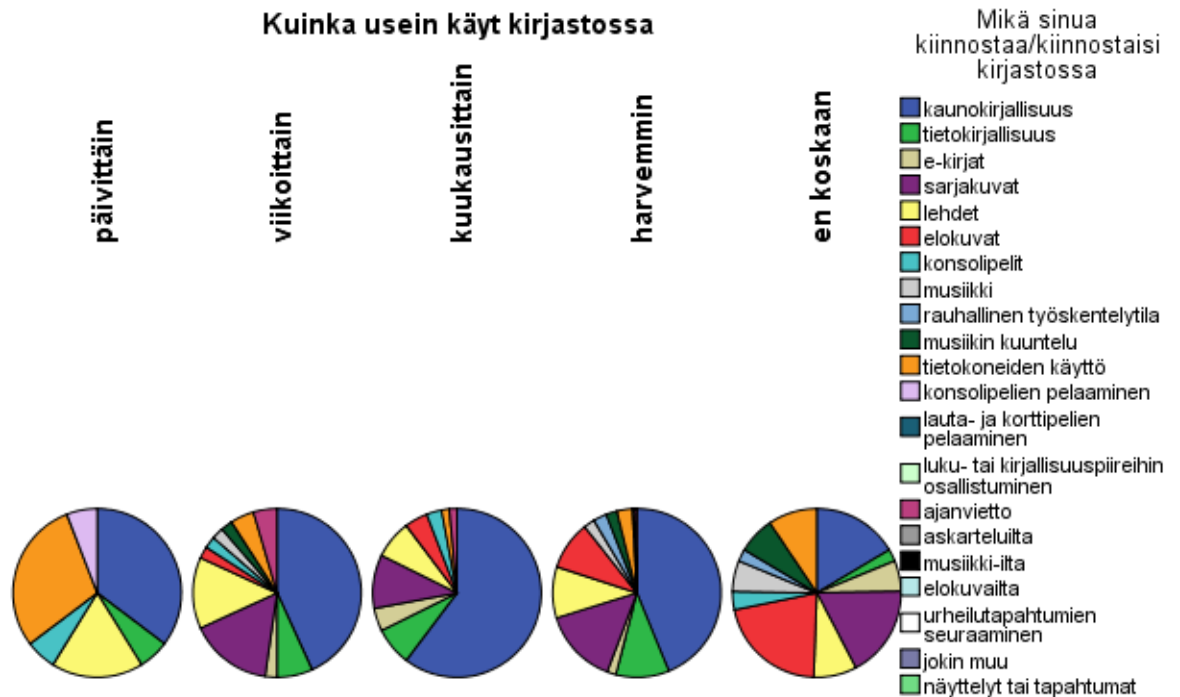
Miten kiinnostuksen kohteet vaihtelevat käyntitiheyden perusteella? Kuvio 9 osoittaa, että päivittäin kävijöiden pääpaino oli kaunokirjallisuudessa (35,3 %) ja tietokoneiden käytössä (29,4 %). Muita kiinnostuksen kohteita olivat konsolipelit (5,9 %) ja niiden pelaaminen (5,9 %) sekä lehdet (17,6 %). Yllättäen ajanvietto ei saanut vastauksia, tosin sitä harrastaa lähinnä pieni ja tiivis, mutta sitäkin kuuluvampi joukko.

Viikoittain kävijöillä kirjallisuus eri muodoissaan sai suurimman osan vastauksista: kaunokirjallisuus 43,2 %, tietokirjallisuus 6,8 %, e-kirjat 2,3 %, sarjakuvat 15,9 % ja lehdet 13,6 %. Tosin sarjakuvien ja lehtien luku on varmasti lainausta suuremmissa roolissa. Tietokoneita käytetään huomattavasti vähemmän (4,5 %) ja ajanvietto nousee tasavertaisesti (4,5 %) sen rinnalle. Tämä on varmasti tavallisinta kirjastonkäyttöä, mitä pääsee kirjastossa työskennellessä seuraamaan. Musiikin, elokuvien, konsolipelien ja musiikin kuuntelun mainitsi kiinnostuksen kohteeksi 2,3 % viikoittain kävijöistä.

Kuukausittain kävijät ovat selkeästi kirjastoaineiston kuluttajia: kaunokirjallisuus kiinnosti 60,3 % vastaajista, tietokirjallisuus 7,3 %, e-kirjat 4,4 %, lehdet 7,4 %, elokuvat 4,4 % ja konsolipelit 2,9 %. Kuukausittain kävijöiden kirjaston käyttöä säätelevät eräpäivät ja oheistoiminta jää hyvin vähälle huomiolle. Tietokoneiden käyttö (1,5 %) voi yhtä hyvin tässä tapauksessa tarkoittaa aineistohakukoneita ja ohut ajanvietesektori (1,5 %) aineiston selailemista hyllyjen välissä tai kirjastossa käyntiä yhdessä kaverin kanssa.

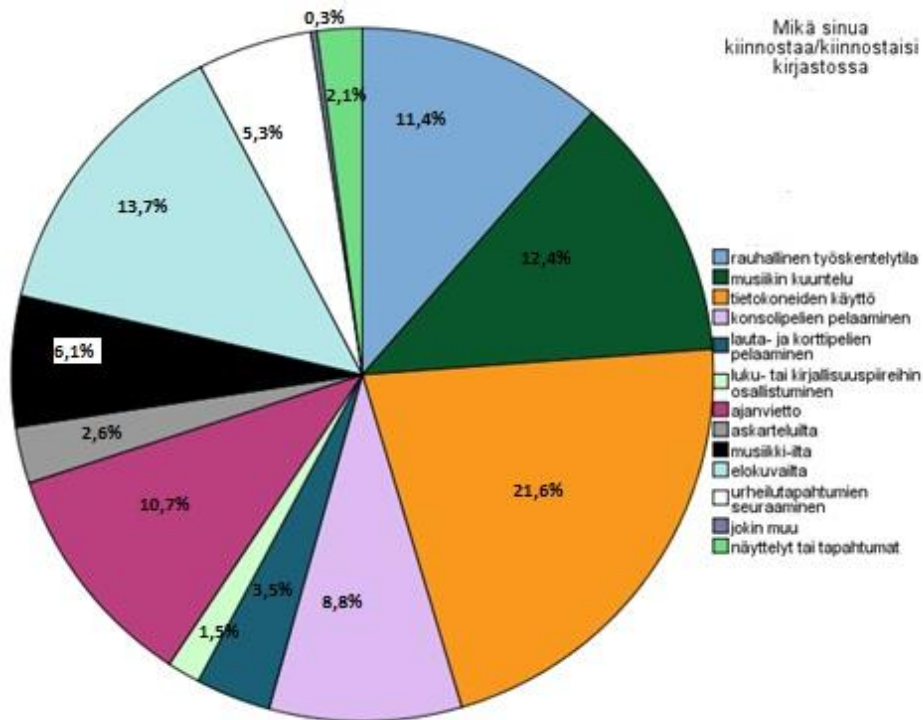
Harvemmin kävijät ovat hekin aineistopainotteinen ryhmä, mutta myös ehdottoman potentiaalisin ryhmä erilaisille oheistoiminnoille, jotka voisivat saada heidät myös käymään kirjastossa useammin. Harvemmin kuin kuukausittain kävijöistä 43,8 % kiinnostaa kaunokirjallisuus, 10,2 % tietokirjallisuus, 1,7 % e-kirjat, 14,5 % sarjakuvat, 9,8 % lehdet, 9,4 % elokuvat ja 2,1 % musiikki. Oheistoiminnoista 2,6 % vastaajista kiinnostaa rauhallinen työskentelytila, 2,1 % musiikin kuuntelu, 3,0 % tietokoneiden käyttö ja 0,4 % sekä konsolipelien pelaaminen että ajanvietto.

Niiden ryhmästä, jotka eivät koskaan kirjastoa käytä, voi selkeästi havaita, että perinteinen lukeminen ja kirjallisuus eivät ole ykkössijalla heidän elämässään. Kaunokirjallisuuden mainitsi kiinnostuksen kohteeksi 16,5 % vastaajista, tietokirjallisuuden 2,4 %, sarjakuvat 17,6 %, lehdet 8,2 %, konsolipelit 3,5 % ja musiikin 5,9 %. Rauhallinen työskentelytila kiinnosti ei-käyttäjistä 2,4 %, musiikin kuuntelu 7,0 % ja tietokoneiden käyttö 9,4 %. Ajan vietto kirjastossa ei saanut tältä ryhmältä yhtään vastausta. Elokuvat nousevat suurimmaksi yksittäiseksi kiinnostuksen kohteeksi (21,2 %) ja e-kirjojen osuus (5,9 %) on suurin kaikista ryhmistä. Ei-käyttäjille kirjaston mahdollisuuksien markkinointi ja esimerkiksi elokuvaillat voisivat olla oiva keino kirjastoon tutustuttamisessa.

KUVIO 9. Kiinnostuksen kohteet kirjastossa/käyntitiheys tutkimusjoukon nuorten keskuudessa.

Jos sulkee kyselystä pois kirjastoaineiston, tietokoneiden käyttö oli toiminnallisesta kirjastonkäytöstä ylivoimaisesti suosituinta, kuten kuviosta 10 huomataan. Toki tietokoneiden käyttö on myös sitä, mitä juuri nyt tarjoamme. Kiinnostus elokuvailtoihin nousi merkillepantavaksi siksi, että niitä ei kirjastoissa ole järjestetty. Myös musiikin kuuntelu on monessa kirjastoistamme jo historiaa, vaikka sen suosio ei välttämättä ole uusien sukupolvien myötä laantunut, ja vaikka se antaisi helpon mahdollisuuden nuorille, kuten myös muille asiakkaillemme tutustua erilaisiin musiikin lajeihin.

KUVIO 10. Kiinnostuksen kohteet kirjaston toiminnallisessa käytössä tutkimusjoukon nuorten keskuudessa.

Rauhallinen työskentelytila on seuraavana nuorten toiveissa. Usein, kun puhumme nuorten kirjastopalveluista, toimimme ehkä sen kovaäänisimmän joukon etujen mukaisesti. Emme kuitenkaan voi unohtaa, että nuorissa, kuten aikuisissa asiakkaissammekin on myös niitä, jotka haluavat rauhassa keskittyä lukemiseen, koulu-tehtäviin tai vain hiljaisuudesta ja tunnelmasta nauttimiseen, mitä meidän myös olisi heille voitava tarjota.

Ajanvietto on yksi nuorten kirjastonkäyttötavoista. Se asettaa omat haasteensa niin kirjastotiloille kuin henkilökunnallekin. Vanhoistakin kirjastotiloista on mahdollista uudelleenjärjestelyin vapauttaa tilaa nuorille. Meillä Koivukylässä tämä toteutettiin kirjastosalin puolella purkamalla yksi aikuisten kaunohyllyistä ja hankkimalla raivatulle alueelle mukavia kierrätyskalusteita. Tätä edelsi tietenkin kohtalainen vähän liikkuvan aineiston poistorupeama. Toisaalla vapautimme ja sisustimme yhdessä nuorten kanssa aikaisemmin vain aikuisille tarkoitetun, rauhallisen, kah-

della tietokoneella varustetun, työskentelytilan nuorten käyttöön. Aikuiset saavat nyt käyttää opetusluokkaamme rauhalliseen työskentelyyn ja nuoret saavat oman, vaikkakin pienen, tilan käyttöönsä valvotusti. Tilan varanneista nuorista yksi ottaa vastuun toiminnasta ja siisteydestä, lisäksi tilassa on kameravalvonta. Henkilökunta käy aika ajoin varmistamassa, että nuorilla on kaikki hyvin ja samalla osoittamassa, että olemme läsnä ja välitämme.

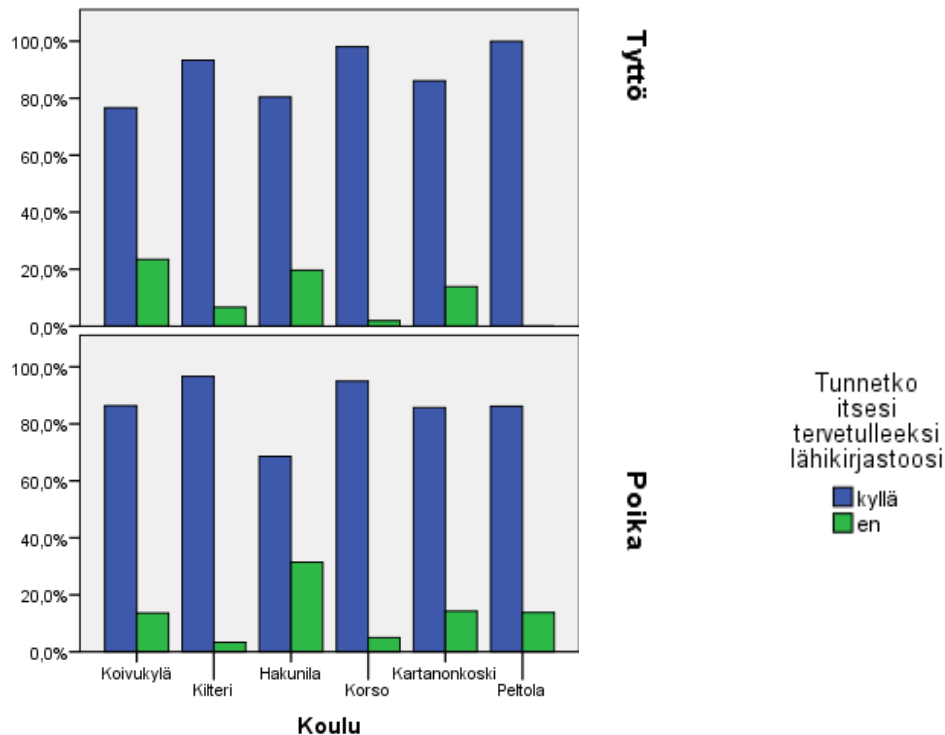
Kirjastossa oleilevien nuorten kanssa on yhdessä sovittu säännöt, joiden mukaan kirjastossa toimitaan. Kielenkäyttöön ja äänenvoimakkuuteen kiinnitetään erityistä huomiota, jotta taataan myös muiden asiakkaiden viihtyvyys. Alkuun ison nuorisjoukon paimentaminen voi olla raskastakin, mutta kärsivällisyys palkitaan kyllä sillä, miten nuoret ottavat omakseen sekä kirjaston että henkilökunnan ja opastavat itse uudet tulokkaat talon tavoille.

Nuorten tarpeena ja sen myötä kirjaston tavoitteena näyttäisi tulosten perusteella olevan toiminnallinen kokonaisuus, jossa nuorille järjestettäisiin kirjastoissa erilaista toimintaa heidän omien toiveidensa ja kiinnostuksen kohteidensa mukaan, mutta sallittaisiin myös kirjaston pitäminen kohtaustilana.

Kirjallisuusdiplomia on voinut suorittaa Vantaalla kirjaston ja opetustoimen yhteistyönä jo vuodesta 2003. Kyselyyn vastanneista nuorista 81 % ei ollut missään peruskoulun vaiheessa sitä suorittanut. Pääsyyinä avoimien vastausten mukaan oli, etteivät nuoret tienneet siitä mitään tai vain jo aiemmin mainittu kiinnostuksen puute. Kyseessä saattaa olla myös se ongelma, että vaikka diplomi on ollut käytössä jo kymmenen vuotta ja sitä päivitetään vuosittain, ei kirjaston tai opetustoimen sisäinenkään markkinointi ole tavoittanut opettajia riittävästi, tai diplomin hyödyntämistä opetuksessa ei koeta tarpeelliseksi. 88,4 % nuorista ei myöskään ollut kirjallisuusdiplomia halukas enää suorittamaan. Tämä osoittaa selkeästi ja ehkä huolestuttavastikin lukemisen ja kirjallisuuden roolin nuorten vapaa-ajan käytössä. Toisaalta kyse voi olla niin sanotun pakkolukemisen vieroksumisesta. Ratkaisuna tähän voisi olla nuorten ottaminen mukaan diplomin uudistamiseen ja sen markkinointiin toisille nuorille.

5.3.2 Nuorten kokemuksia kirjastosta

Ilahduttavaa on, kuten kuviosta 11 nähdään, että 87,6 % nuorista tunsi olevansa tervetullut kirjastoon.

KUVIO 11. Kirjaston käyttökokemukset/alue/sukupuoli tutkimusjoukon nuorten keskuudessa.

Se, että nuoret tuntevat itsensä tervetulleiksi kirjastoon, ei ole itsestäänselvyys. Nuoret eivät aina ole olleet tasavertaisina hyväksytyjä kirjastoasiakkaita, mikä on paistanut läpi asenteista nuoria kohtaan. Osan henkilökunnasta ja muista asiakkaista on ollut vaikea hyväksyä useiden nuorten tapaa tulla kirjastoon joukolla ja tavallaan valloittaa tilaa ”oikeilta” asiakkailta. Paljon on tarvittu koulutusta ja asennekasvatusta, jotta näin korkeisiin prosenttilukuihin on päästy.

Avoimissa vastauksissa nuoret kuvailivat kokemuksiaan muun muassa seuraavilla tavoilla:

Siellä on mukavia ihmisiä/työntekijöitä.

Siellä on kavereita.

No ne sanoo Moi tai Terve.

Siellä on hyvä ilmapiiri.

Minua autetaan tarvittaessa.

Kaikkihan saavat tulla omaan kirjastoon milloin haluaa.

Henkilökunnan asenteella tuntui olevan valtava rooli nuorten kokemukseen. Hyvin monessa positiivisessa vastauksessa mainittiin, että nuorta tervehditään, mikä ei valitettavasti ole joka paikassa itsestään selvyys. Tervehtimällä osoitamme, että olemme huomioineet nuoren, kuten kenet tahansa asiakkaan, ja että hän on kirjastoon tervetullut. Henkilökunnan asenteen lisäksi mainittiin useissa vastauksissa kirjaston tunnelmasta ja rauhallisuudesta.

Negatiiviset kokemukset kirjastokäynnistä tai henkilökunnasta saattavat pysyä mielessä kauan. Poika Koivukylästä toteaa: ”Kävin ekaa kertaa seiskalla ja työntekijät olivat tymeitä.”. Muita syitä siihen, ettei nuori tuntenut itseään tervetulleeksi kirjastoon olivat muiden muassa se, että kirjastossa oli liian meluisaa tai siellä ei ollut mitään tekemistä.

Kirjastokohtaisissa eroissa ehkä huomioitavana ovat Hakunilan koulun vastaukset, jotka peilaavat kirjastossa olleita levottomuuksia ja kirjaston ympäristöä. Nuori ei voi tuntea itseään tervetulleeksi, jos hän ei tunne oloaan turvalliseksi kirjastossa. Sama ilmiö on osittain, ainakin tyttöjen vastauksissa, nähtävissä Koivukylän kirjastoa koskevissa vastauksissa. Vaikka kirjastossa sattuneista levottomuuksista on jo aikaa useampi vuosi, nuorempina saadut epämiellyttävät kokemukset sekä kirjaston ympäristössä koettu turvattomuus vaikuttivat vastauksiin.

Korson koulun oppilaista vain pieni osa ei tuntenut itseään tervetulleeksi kirjastoon. Syyt löytyvät avoimista vastauksista ja tukevat edellä mainittua turvallisuus-

ajattelua. Rauhallisuus, hiljaisuus ja siisteys nousevat esiin valtaosasta Korson koulun kommentteista.

Nuoret saivat vastata kysymykseen, millaiset tilat kirjastossa pitäisi nuorille olla, avoimella vastauksella. Viihtyisyys, siisteys, valaistus ja värit sekä riittävän isot tilat nousivat vastauksista selkeästi esiin:

Siellä pitää olla viihtyisää, mukava olla ja siellä pitää olla selkeästi kaikki kirjat ja muut. Siellä pitää olla istumapaikkoja riittävästi.

Värikkäät kotoisimmat, valaistukseen huomiota, lisää kasveja, puhtaata ja modernit tilat.

Sisustukseltaan tila voisi olla värikäs, inspiroiva tms. Viihtyisät avarat ja jokseenkin kodikkaat tilat ovat mukavia. Osastot olisivat selkeästi havaittavissa. Esille laitettaisiin aina monipuolisesti hyväksi todettuja kirjoja.

Tärkeäksi katsottiin omien tilojen saaminen nimenomaan nuorille:

Joku huone, missä saatais puhua normaali äänellä + nauraa.

Erillinen huone, jossa voisi kuunnella musiikkia, olla koneella ja hengata muuten vaan.

Siellä pitäisi olla tilat missä voi ottaa rennosti.

Toisaalta haluttiin rauhallisia tiloja:

Nuorille olisi hyvä olla rauhallinen tila lukemiseen, opiskeluun yms.

Vaikka joku nurkkaus missä saisi oleskella tai lukea rauhassa sekä rauhaisa opiskelupaikka.

Isommat oleskelutilat missä saisi olla kavereiden kanssa rauhassa.

Turvallisuus nousi esiin muutamissa vastauksissa:

Turvalliset ja monipuoliset tilat.

Nuorten tilat, mutta ovella ruumiintarkastus, ettei puukko- ja huumehörhö nuoret tulisi sinne.

Lisäksi kaivattiin:

Enemmän nuorisolle suunnattuja juttuja ehkä jopa pieni kahvila.

Pehmeät sohvat ois kans jees.

Kirjaston tapahtumista ja uutisista tietoa nuoret löysivät enimmäkseen, 46,4 %, Helmet.fi -verkkosivustolta. Helmet on suosittu brändi ja on ilahduttavaa, että myös nuoret ovat löytäneet sen. Seuraavaksi eniten, eli 27,7 % nuorista, kertoi löytävänsä tiedon ilmoitustaululta. Avoimissa vastauksissa toivottiin ilmoituksia myös koulujen ilmoitustauluille.

Sosiaalisen median kautta tietoa löysi vain 14,4 %. Omassa kirjastossani Facebook-tykkääjistä noin kolmannes on nuoria, mutta on itsetutkiskelun paikka, kenelle kirjaston päivitykset on suunnattu, onko päivityksissä tai tapahtumissa mitään nuoria kiinnostavaa ja kuinka aktiivisesti päivityksiä tehdään.

Kirjaston Facebook-sivut on tietenkin tarkoitettu koko asiakaskunnalle. Olisiko syytä perustaa esimerkiksi koko kaupunginkirjastotasoiset tai jopa HelMet -tasoiset nuorten sivut, joilla keskityttäisiin ainoastaan nuorten asioihin, palveluihin ja kokouksiin. Nuoret eivät ole sidottuja paikkaan, vaan kiinnostavaan tapahtumaan mennään kauempaakin. Tällöin yhteiset sivut puolustaisivat paikkaansa. Toisaalta lähikirjaston omille sivuille voi vapaammin laittaa pieniäkin paikallisia uutisia, jolloin ne tuntuisivat omimmilta ja keskustelu sujuisi helpommin oman porukan kesken. Omille sivuille voisi tietenkin linkittää muiden kaupunkien ja kirjastojen nuortentapahtumia. Tämä on kysymys, joka on syytä ottaa puheeksi nuorten itsensä kanssa.

On myös tärkeää, ettei tiedoteta vain kirjaston uutisista ja tapahtumista. Täytyy tiedottaa myös kirjaston arjesta ja sen tarjoamista mahdollisuuksista, koska näissä tiedoissa on selkeästi puutteita. Tähän tiedotukseen voisi hyödyntää myös nuoria asiakkaitamme. Blogitekstityyppinen kirjoittelu kirjaston arjesta nuoren asiakkaan

kokemana on varmasti tehokkaampaa mainontaa kuin henkilökunnan selostukset mahdollisuuksista. Samoin nuoret itse voisivat suunnitella tietoisesti kirjaston tarjoamista mahdollisuuksista. Tietoisesti voisi toteuttaa videoimalla ja levittämällä YouTubeen. Tällöin materiaali täytyisi ehkä kuitenkin ”pakkosyöttää” esimerkiksi koulujen kautta. Omatoimisesti tuskin monikaan nuori kirjaston YouTube -videoita katselee.

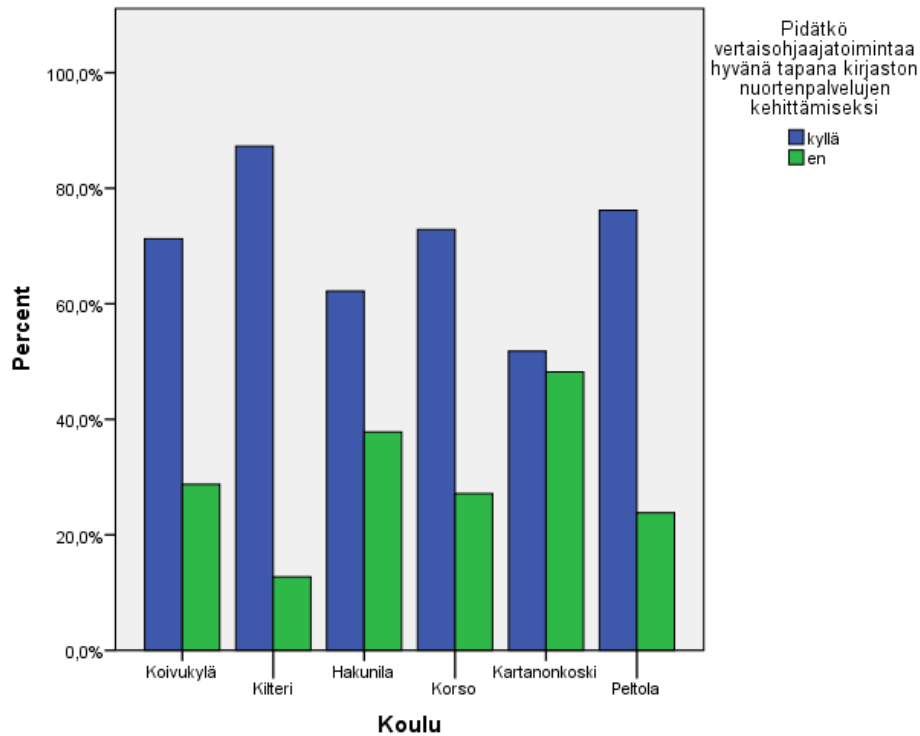
Vantaalla toimii nuorten tieto- ja neuvontapalvelu, Jeesi, jossa ja johon nuoret tekevät juttuja nuorille, nuoria kiinnostavista asioista. Tämä kanava, vaikka senkin käyttäjäryhmä on rajallinen, voisi tavoittaa sellaisia nuoria, joita kirjaston käyttäminen ei aikaisemmin ole kiinnostanut ehkä juuri menneisyyteen kuuluvan ajattelutavan vuoksi.

IFLAN ohjeen mukaan kirjaston markkinointia olisi muun muassa syytä kohdentaa paikkoihin, joissa nuoret liikkuvat sekä suunnitella erikseen nimenomaan nuorille suunnattu mainosmateriaali (IFLA 2006). Tässä samoin kuin ylipäätään nuorille suunnattuun kirjastotiedotukseen, oli sitten kyseessä painettu- tai verkkomateriaali, on syytä osallistaa nuoret mukaan suunnitteluun ja toteutukseen. Tällöin saadaan mainonnastakin kohderyhmän näköinen ja kielinen, kiinnostava juuri niille, joille se on tarkoitettu.

Tapahtumien järjestämisessä valtaosa vastanneista nuorista, 93,3 %, ei haluaisi itse olla suunnittelemassa tai järjestämässä tapahtumia kirjastoon. Vielä suurempi määrä 94,6 % ei ollut kiinnostunut ryhtymään kirjaston vertaisohjaajaksi. Kuitenkin, kuten kuviosta 12 huomataan, 70 % vastanneista piti vertaisohjaajatoimintaa hyvänä tapana kirjaston nuortenpalvelujen kehittämiseksi.

Vaikka vertaisohjaajatoiminnan idea selitettiin lyhyesti kyselyssä, ei toiminta ole vielä nuorille tuttua. Asiasta tietämättömät vastaajat myös pääsääntöisesti vastasivat kielteisesti vertaisohjaajatoiminnan hyödyntämiseen kirjastopalvelujen kehittämiseen. Tämä on tietenkin ymmärrettävää, koska tiedotusta ei toiminnan varhaisessa vaiheessa, jolloin kyselykin tehtiin, vielä ollut. Toiminnasta haluttiin vaieta, kunnes pilotointi saadaan oikeasti käyntiin ja siitä saadaan tuloksia. Vuoden 2013

syksyn vertaisohjaajien rekrytointia varten on kuitenkin järjestettävä näkyvä kampanja, jossa toiminnasta kerrotaan ja jolla pyritään tavoittamaan mahdollisimman kattavasti erilaisia nuoria mukaan toimintaan.

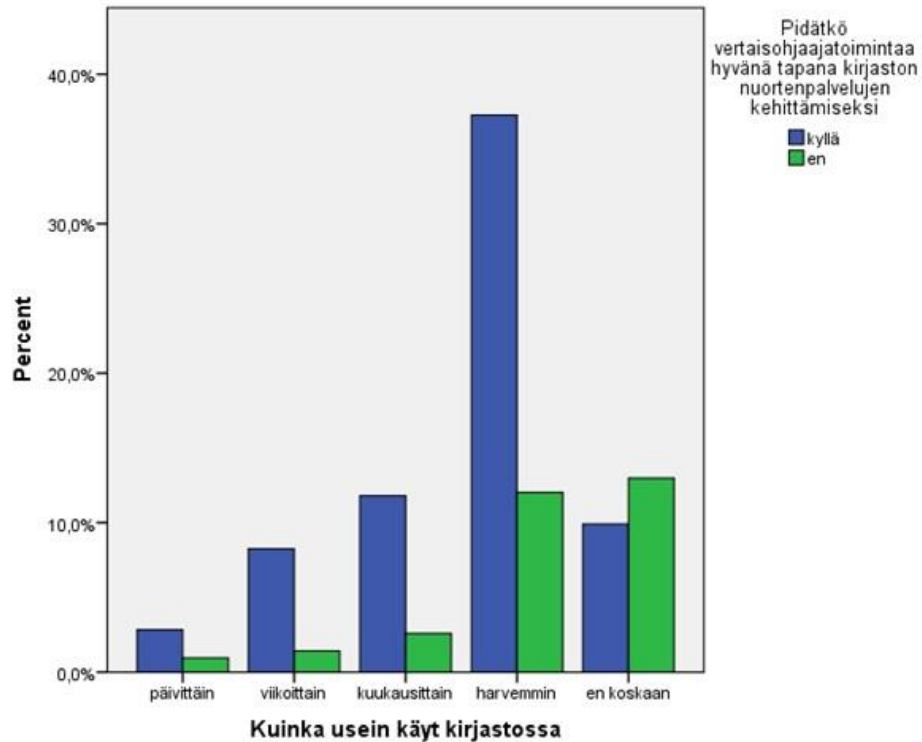

KUVIO 12. Vertaisohjaajatoiminnan kannatus/alue tutkimusjoukon nuorten keskuudessa.

Kartanonkosken koulun aika tasainen puolesta ja vastaan -jakauma johtuu varmasti siitä, että kyseessä on kansainvälinen koulu, johon tullaan pitkienkin matkojen päästä. Tällöin vapaa-ajan vietto ei tapahdu samassa kirjastossa, joka koulupäivän aikana on lähin.

Kilterin koulun myönteisyys ilahduttaa, koska koulu on aivan kirjaston läheisyydessä ja kirjastossa on aloitettu vertaisohjaajatoiminta vuoden 2013 alussa. Hakunilan koulun hieman suurempi negatiivisesti suhtautuvien määrä selittynee turvattomuuden tunteella samoin kuin kysymyksestä, tuntee ko nuori itsensä tervetulleeksi kirjastoon.

Vaikka Koivukylän kirjastossa oli kyselyä tehtäessä ollut vertaisohjaajatoimintaa jo reilut kaksi kuukautta, ei tunnettuus ehkä vielä ollut saavuttanut riittävästi koulun oppilaita.

KUVIO 13. Vertaisohjaajatoiminnan kannatus/kirjaston käyttö tutkimusjoukon nuorten keskuudessa.

Vertaisohjaajatoiminnan kannatus suhteessa kirjaston käyttöön kuvastaa mielestäni kuviossa 9 tutkittuja kiinnostuksen kohteita/kirjaston käyttö. Kuviosta 13 nähdään, että päivittäin kävijöistä 75 % piti toimintaa hyvänä ja heidän kiinnostuksen kohteista löytyivät muun muassa konsolipelit ja niiden pelaaminen, joihin ainakin Pelipakissa pääsee osallistumaan.

Viikoittain käyvistä, eli niistä, jotka lukevat lehtiä ja sarjakuvia sekä viettävät muuten aikaa, jopa 85,4 % vastasi kyselyyn myöntävästi. Heille nuorilta nuorille -toiminta avasi uusia tiloja ja toimintoja paikkaan, jossa muutenkin kohtalaisen usein käyvät. Kuukausittain kävijöistä toimintaa piti hyvänä 82 %. Heitä varten ja

heitä osallistaen voisimme saada avoimissa vastauksissakin toivottuja lukuiltoja tai lukupiirejä.

Harvemmin kuin kuukausittain kirjastoa käyttävistä 75,6 % piti vertaisohjaajatoimintaa hyvänä tapana kirjastojen nuortenpalvelujen kehittämiseksi. Tämä vahvistaa uskoa siihen, että tästä ryhmästä löytyisi kirjastoille paljon uusia asiakkaita ja kanssatoimijoita, jos vain toiminta saadaan lanseerattua nuoria kiinnostavalla tavalla.

Niistä, jotka eivät kirjastoa käytä 43,3 % vastasi myöntävästi ja 56,7 % kieltävästi vertaisohjaajatoimintaan. Monet heistä mieltävät kirjaston edelleen paikaksi, josta haetaan kirjoja ja joka velvoittaa lukemaan. Heidän kohdallaan painottaisin edelleen markkinoinnin merkitystä.

Nuorten pääosin positiivinen suhtautuminen vertaisohjaajatoimintaan kirjaston nuortenpalvelujen kehittämiseksi ilmenee avoimista vastauksista. Pidettiin hienona, että nuoret saavat vaikuttaa, antaa ideoita ja toteuttaa niitä, samoin mainittiin monessa vastauksessa, että nuoret tietävät parhaiten, mistä nuoret pitävät ja aiheet pysyvät kiinnostavina, kun nuoret itse kehittävät niitä toisilleen. Uskottiin, että toiminta on kiinnostuneille mukavaa ajanvietettä ja lisää kävijöitä, tai erään vastaajan sanoin ”Sen kautta varmaan nuoret menee kirjastoon vapaaehtoisesti”. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että toiminnassa tutustuu uusiin ihmisiin, joilla on sama kiinnostuksen kohde. Nuoret osasivat myös ottaa huomioon, että toiminta tukee nuoria ja kehittää sosiaalisia taitoja.

Niiden nuorten kommentteissa, jotka eivät pitäneet vertaisohjaajatoimintaa hyvänä keinona kirjaston nuortenpalvelujen kehittämiseen, mainittiin muun muassa, että ”Kirjasto on kirjojen luku-, säilytys- yms. paikka ei muuta”. Havaittavissa oli myös jonkinasteista lannistumista siihen, että nuoria ei ylipäättäen ole kuultu tai he eivät ole saaneet vaikuttaa itseään koskeviin asioihin tyyliin, mitään ei kuitenkaan saada aikaiseksi. Toisaalta esitettiin huoli, miten käy lasten, aikuisten ja vanhusten tahtumille.

Kysymyksessä 15 kysyttiin nuorten mielipidettä, mitä toimintoja tai tapahtumia vertaisohjaajat voisivat järjestää toisille nuorille kirjastossa. Kuten kysymyksessä 7, myös näissä vastauksissa leffaillat kohosivat eniten toivotuiksi, samoin musiikkiin liittyvät teemaillat olivat suosiossa. Ehdotuksissa toivottiin lukuiltoja tai lukupiirejä, pelipäiviä, erilaisia peliturnauksia ja laneja, eli verkkopelitapahtumia.

Myös luentoja ja esiintymisiä sekä keskustelua nuorille tärkeistä asioista toivottiin. Osa vastaajista toivoi tukiopetusta ja läksyapua, mikä saattaisi vertaisohjaajatoimintana ollakin oivallista, koska nuorelta, joka asiat osaa, on ehkä helpompi vastaanottaa apua, kuin aikuiselta. Tässä pääsemme taas ”saman kielen” puhumiseen. Lisäksi toivottiin jalkapallo-otteluiden katsomista yhdessä ja nuorten yhteisiä chillailuiltoja, missä ei välttämättä ole määriteltyä teemaa, vaan tehdään mitä mieli tuo tullessaan.

6 POHDINTAA

Opinnäytetyöni aihe lähti tarpeesta voida toteuttaa Nuorisolain 8§:n ja Lasten ja nuorten Vantaa -toimintaohjelman mukainen kuulemisvelvoite Vantaan kaupunginkirjastossa. Kirjaston tuloskortilla nuorten kuuleminen jo oli ja silloisena Vantaan kirjastojen nuortenkirjastotyöryhmän puheenjohtajana, minun oli luontevaa tarttua juuri tähän aiheeseen.

Toisena tarpeena opinnäytetyölleni oli se, että vuosia jatkunut nuorten kirjastopalvelujen puolestapuhumiseni, joka toisinaan tuntui tuulimyllyjä vastaan taistelemiselta, kaipasi tuekseen pitäviä ja toteennäytettäviä perusteluja siitä, että nuoret on paremmin huomioitava kirjastopalveluissa sekä ryhmänä että yksilöinä. Toisaalta halusin antaa nuorten äänen kuulua myös itse palvelujen tuottajina, jolloin saisimme muun muassa erilaisille tapahtumillemme toisenlaista uskottavuutta ja saavuttaisimme nuorten mielenkiinnon kenties muitakin kirjaston palveluja kohtaan.

Nuorten kuulemiseen ja osallistamiseen on olemassa niin valtakunnallisesti kuin maailmanlaajuisestikin paljon velvoitteita ja ohjeistuksia. Sen vuoksi minua häm-

mästyttää, kuinka vähän kirjastot ovat näitä velvoitteita toteuttaneet. Vantaan kaupunki on panostanut todella paljon lasten ja nuorten osallistamiseen ja jokainen kaupungin toimiala on velvoitettu luomaan oma vaikuttamistoiminnan mallinsa, jossa otetaan huomioon lasten ja nuorten kuuleminen. Tästä opinnäytetyöstä ei kirjaston viralliseksi vaikuttamistoiminnan malliksi ole, mutta se voi toimia lähtökohtana, kun Vantaan kirjastopalveluille mallia luodaan. Tärkeintä olisi mielestäni luoda kevytrakenteisempi kuulemismalli. Kyselyillä saadaan kyllä tietoa hyvinkin kattavasti nuorten mielipiteistä, mutta jatkuvana kuulemismallina kysely on raskas eikä sitä voi toteuttaa tarpeeksi usein.

Oman kyselyni toteuttamistapaan ja tutkimusmenetelmään olin tyytyväinen. Tarkoituksena oli saada mahdollisimman kattavasti mukaan myös kirjaston ei-käyttäjien mielipiteet. Tämä tavoite ja riittävä vastausmäärä saavutettiin nimenomaan sillä, että kysely toteutettiin perinteisesti koulujen kautta. Pohdinnan aihe on, olisiko kyselyn pitänyt kattaa koko yläkoululaisten ikäluokka ja miten paljon se olisi vastaustuloksia muuttanut.

Kyselyn tuloksista saatiin kehittämiskohteita kirjastojen nuortenpalvelujen parantamiseksi. Helposti toteutettavia teemailtoja on jo omassa kirjastossani vertaisohjaajien toimesta järjestetty. Kirjastopalvelujen markkinointia nuorille ryhdytään suunnittelemaan yhdessä vertaisohjaajien sekä Vantaan sisäisen että HelMet – tasoisen nuortenkirjastotyöryhmän kanssa.

Vertaisohjaajatoiminnan aloittamiseen ja siitä saatuihin kokemuksiin olen tyytyväinen. Uusia vertaisohjaajia rekrytoidessa tulee kuitenkin huomiota kiinnittää siihen, että vertaisohjaajia valitaan erilaisista nuorisoryhmistä eri kiinnostuksen kohteet huomioiden. Koulutuksen ja toiminnan markkinointiin on nyt kuitenkin enemmän aikaa, joten potentiaalisia nuoria on varmasti tarjolla.

Vertaisohjaajatoiminta sekä sen mukana tuleva nuorten asiakkaiden määrän kasvu on hyvä huomioida ennalta. Henkilökunnan sitoutuminen toimintaan on todella tärkeää. Ison nuorisjoukon kanssa työskennellessä vastaan tulee asioita, joihin ei ole valmistautunut tai joista ei ennalta ole kokemusta. Riittävän moniammatillisen

tukiverkon rakentaminen on tärkeää henkilökunnan jaksamisen kannalta. Nämä asiat on hyvä tiedostaa jo ennalta. Vaikka toiminta on välillä ollut haastavaa, sen tuomat hyödyt ovat kuitenkin korvanneet siihen laitettut resurssit moninkertaisesti.

LÄHTEET

- Andersson, J. 2007. Vammala - Lasten ja nuorten kunta? Lasten ja nuorten osallisuus päätöksenteossa. Teoksessa A. Gretschel & T. Kiilakoski (toim.) Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 158-174.
- Euroopan komission valkoinen kirja - Eurooppalainen hallintotapa. 2001. Bryssel KOM(2001) 428 lopullinen. Saatavana: http://eur-ex.europa.eu/LexUriServ/site/fi/com/2001/com2001_0428fi01.pdf
- IFLA 2006. Guidelines for Library Services for Young Adults. Saatavana www.ifla.org/en/publications/revise-guidelines-for-library-services-for-young-adults.
- Kananen, J. 2008. Kvantti - Kvantitatiivinen tutkimus alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kiilakoski, T., Gretschel, A. & Nivala, E. 2012. Osallisuus, kansalaisuus, hyvinvointi Teoksessa A. Gretschel & T. Kiilakoski (toim.) Demokratiaoppitunti - Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 9-34.
- L 27.1.2006/72. Nuorisolaki
- L 11.6.1999/731. Perustuslaki
- Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007-2011. Opetusministeriö. Saatavana: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisopolitiikka/kehittaemisohjelma/liitteet/lapsi_ja_nuorisopolitiikan_kehittamisohjelma.pdf
- Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012-2015. Opetus- kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6. Saatavana: <http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/OKM06.pdf>
- Lapset, nuoret ja perheet - Hallituksen politiikkaohjelma 2007 Saatavana: http://valtioneuvosto.fi/tietoarkisto/politiikkaohjelmat-2007-2011/lapset/ohjelman-sisaeltoe/HPO_Lapset_HSA2007.pdf
- Lasten ja nuorten Vantaa - Toimintaohjelma vuosille 2010 - 2012
- Lindström, N. & Autio, K. 2003. Nuorten vertaisohjaajakoulutus - Kokemuksia ja käytäntöjä nuorten vertaisohjauksesta ehkäisevän päihdetyön menetelmänä. Helsinki : Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Saatavana: http://www.mll.fi/@Bin/39228/Nuorten_vertaisohjaajakoulutus.pdf

Lybeck, T. & Walldén, J. 2011. Nuorisolain muutokset - Monialainen yhteistyö ja etsivä nuorisotyö. Teoksessa K. Aaltonen (toim.) Nuorten hyvinvointi ja monialainen yhteistyö. Helsinki: Tietosanoma.

Saarela, O. 2009. Johdanto. Teoksessa K. Aaltonen (toim.) Nuorisolakiopas. Helsinki: Tietosanoma.

Vantaan osallisuusselvitys 2009. Julkaisematon.

Vantaan kaupungin osallisuusmalli 2011. Saatavana:

http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/83895_Osallisuusmali_VASLA_261112_hyvaksytty_uudet_kannet.pdf

Vantaan vertaisohjaajat - nuorilta nuorille yhdessä nuorten kanssa 2012. Saatavana:

http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/80387_Vantaan_vertaisohjaajatoiminnan_kasikirja.pdf

Vilkka, H. 2007. Tutki ja mittaa - Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.

Youth Volunteers at Your Library - Engaging Youth in Your Library 2006. Saatavana:

<http://www.heartwood.ns.ca/tools/YouthVolunteers.pdf>

LIITTEET

Liite 1. Nuorten kirjastopalvelujen kehittäminen – kysely

Liite 1. Nuorten kirjastopalvelujen kehittäminen – kysely

Nuorten kirjastopalvelujen kehittäminen

Vantaan kaupunginkirjasto haluaa kehittää nuorille suunnattuja palveluja. Siksi juuri sinun mielipiteesi ovat tärkeitä. Vastaa alla oleviin kysymyksiin.

Mikäli haluat olla mukana palvelujen kehittämisessä tai vertaisohjaajatoiminnassa, jätä yhteystietosi kyselyn loppuun tai ota yhteyttä: marjo.hanninen@vantaa.fi.

Kiitos vastauksestasi!

1. Sukupuoli

Tyttö Poika

2. Koulu

3. Lähikirjastosi

4. Mitä muita kirjastoja käytät?

5. Kuinka usein käyt kirjastossa?

Päivittäin

Viikoittain

Kuukausittain

Harvemmin

En koskaan

Miksi? _____

6. Mitä teet kirjastossa käydessäsi?

(Voit valita useamman vaihtoehdon)

- Lainaan, palautan, uusin tai varaan
- Luen lehtiä tai kirjoja
- Käytän tietokoneita
- Pelaan konsoli- tai muita pelejä
- Teen koulutehtäviä
- Etsin tietoa
- Tapaan kavereita/ vietän aikaa
- Tutustun kirjastossa järjestettäviin näyttelyihin tai tapahtumiin.
- Jotain muuta, mitä: _____

7. Mikä sinua kiinnostaa/kiinnostaisi kirjastossa?

- Kaunokirjallisuus
- Tietokirjallisuus
- e-kirjat
- Sarjakuvat
- Lehdet
- Elokuvat
- Konsolipelit
- Musiikki
- Rauhallinen työskentelytila
- Musiikin kuuntelu
- Tietokoneiden käyttö
- Konsolipelien pelaaminen
- Lauta- tai korttipelien pelaaminen

Luku- tai kirjallisuuspiireihin osallistuminen

Ajanvietto

Erilaiset teemaillat kuten:

Askarteluilta

Musiikki-ilta

Elokuvailta

Urheilutapahtumien seuraaminen

Jokin muu, mikä? _____

Näyttelyt tai tapahtumat

Millaiset? _____

Vuodesta 2003 lähtien kaikki kirjallisuudesta kiinnostuneet oppilaat ja opiskelijat ovat voineet suorittaa Lukudiplomin, jonka järjestämisestä vastaavat Vantaan kaupungin kirjasto ja sivistysvirasto.

8. Suoritatko/oletko suorittanut Vantaan kirjastojen luku/kirjallisuusdiplomia?

Kyllä Milloin? _____

En

Mikäli et, olisitko kiinnostunut suorittamaan sen?

Kyllä En

Miksi? _____

11. Mistä löydät tietoa kirjaston tapahtumista ja uutisista?

Pääkaupunkiseudun kirjastojen Helmet.fi:stä

Kirjaston Facebook -sivuilta tai Twitteristä

Sanomalehdestä

Kirjaston ilmoitustaululta

Mistä haluaisit löytää tietoa kirjastosta?

12. Haluaisitko itse olla suunnittelemassa tai järjestämässä tapahtumia kirjastoon?

Kyllä En

13. Vantaan kirjastoissa on aloitettu vertaisohjaajatoiminta, jossa nuoret mm. järjestävät toimintaa, päivittävät Helmet. fi -sisältöjä nuoria kiinnostavista aiheista ja pitävät tiloja auki toisille nuorille. Olisitko kiinnostunut ryhtymään kirjaston vertaisohjaajaksi?

Kyllä En

14. Pidätkö vertaisohjaajatoimintaa hyvänä tapana kirjaston nuortenpalvelujen kehittämiseksi?

Kyllä Miksi? _____

En Miksi? _____

15. Mitä toimintoja tai tapahtumia vertaisohjaajat voisivat mielestäsi järjestää toisille nuorille kirjastossa?

16. Terveisesi ja toiveesi kirjastolle?

Yhteystietosi, jos haluat olla mukana eri toiminnoissa:

(Ei pakollinen)

Nimi: _____

Puhelin: _____ Sähköposti: _____